

הישיבה השלוש-מאות-ושישים-ושמונה של הכנסת השביעית

יום שלישי, י"ד טבת תשל"ג (19 דצמבר 1972)

ירושלים, הכנסת, שעה 16.07

א. ציון מלאת מאה שנה להולדתו של חיים נחמן ביאליק

לילה – הלילה הארוך והאפל של הגלות: "מחשכים, שחור דומיה וצל". ביאליק ראה את עונו ומרחיו על הרקע המדכא של ענות עמו, ושחה לעפר נפשו. הוא ראה את פרעות קייסנוב, אימיהן ותוצאותיהן, ובאספק-לדיה של אותם פרעות אויב ראה את כל גלי הפרעות והגידושים וההשפלות שנתרגשו ובאו, מאז ומתמיד, על היהודים בארצות גלותם. המראות שראה ביאליק "בעיד ההריגה", שקדמו למעשה השטן באושריין, טרדלינקא ובאביי-א, הסעירו את נפשו ו"דחתו בקרבו כים של להבות". שירתו-קינתו "על השחיטה" היתה לחרון, לזעם רב-אונים ולתוכחה אדירה, מוחצת ומ"רפאה.

בדומה לנעים זמירות ישראל, ד' יהודה הלוי, היה גם חיים נחמן ביאליק תנים וכינור. תנים לבכות ענות הגלות וכינור לשאיפות הגאולה, לצפירי הבוקר ול"קרי האור המנצנצים.

ביאליק הלם ומחץ כפטיש-הדים כביר-כוח ודב-רו בערו כאש תלבה, שליחכה על ימין ועל שמאל והציתה לבבות והדליקה גרות בתוך עיניים כבות.

ידועה האגדה, שכל צמח יש לו מלאך המכה על ראשו ואומר לו: גדל. ביאליק היה המלאך שהיכה על ראש העם כפוף הגג, שפל הברך, רפה האונים, ואמר לו: קום, הרים ראשך וזקוף גוון.

ביאליק ראה "עפעפי שחר" מפעיעים, את "פעמי האביב", ואת "משומרים לבוקר", את "מקראי ציון" ואת "המתנדבים בעם". והוא יזרז והאיץ ודירבן ונטע בלב כולם אמונה ביכלתם ובעתידם: בשיר "למתנדבים בעם" הוא שר: "אם הרדי נשף עלינו נערמו לא דעכו כל הניצוצות, לא תמו. מהררי הגשף עוד נחצוב להבה, מנקיקי הסלעים – ספירים לרובה. על קרקע העם ובתחתיות נשמתו עוד תיגה ותנוצץ שכינתו".

ביאליק היה גדול לא רק כמשורר, אלא גם כמורה דרך לאומה. הוא הקיץ במבט עינו את תולדות ישראל ואת נכסי תרבותו, העבר הרחוק והעתיד הקרוב: הוא היה הצופה לבית ישראל. כל פינה בחיי האומה היתה בחוג ראייתו ותשומת-לבו. הוא חיפש פתונים למדווי העם בדלור וכל מעייניו היו נתונים למפעלי התחייה וההתחדשות. הוא ליווה כל ניצוץ של חיים חדשים, ב"דך פתיחת האוניברסיטה העברית, שמח לכל חלק, לכל עולה ולכל נקודת ישוב חדשה והיה נוטל מקלו ויוצא לבשר ליהודי הגולה את בשורת קיבוץ הגלויות ובניין הארץ.

מורי ורבותי, אם זכינו להגיע לשנת הכ"ה של קוממיותנו, אם יש לנו צבא הגנה המשיב מלחמה שערך, אם עולים מגיעים ובאים אלינו גם מארץ גזירה, אם נזקפה קומתם של היהודים בתפוצות גלותם – חלק גדול באלה לחיים נחמן ביאליק ולבני דורו.

שירת ביאליק פשוטה, צחה ובהירה, עזת ביטוי ורגש, כולה אור וכולה אש; היא שואבת מבאר מים

היו"ר י. ישעיהו:

הנני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת.

מזכיר הכנסת נ. לורד:

כבוד הנשיא!

(חברי הכנסת מקדמים את פני הנ-

שיא בקימה)

היו"ר י. ישעיהו:

'חברי הכנסת. ביום י' בטבת השתא מלאו מאה שנה להולדתו של גדול משוררי ישראל בדורותינו – חיים נחמן ביאליק.

האוניברסיטה העברית בירושלים נטלה יומה להכ"ריו על שנת ביאליק, הכינה תערוכה, והזמינה את חברי הכנסת לכבד בזיכרונם את המעמד שזימנה, אשר יתקיים הערב כתום ישיבה זו.

יהיה זה לכבוד ולתפארת לתולדותינו ולתרבותנו אם גם בכנסת, בבית הנבחרים והמוחקקים של מדינת ישראל הריבונית, יצויין תאריך זה.

אין הכנסת, ואין מעט הזמן העומד לרשותנו, ואין הדובר אליכם מתאימים להעריך הערכה מלאה את אישיותו של ביאליק ואת יצירותיו. משוררים, סופרים ומבקרים כבר העמידו בנושא זה וכתבו עליו ספרים, מאמרים ומחקרים רבים ועוד הדי נטויה.

אך אנו באים לחלוק כבוד לתפועה הנגית, רבת החדש והמשמעות, שהעניק לנו שר האומה לפני מאה שנה, כאשר באותה תקופה נולדו האישים המופלאים, שפתחו את צעדיה הראשונים של המהפכה היהודית הצייונית, והחלו המעשים הנועזים, שהיו לאבני-פינה של הבית השלישי, ומאו ואילך הונחו והונבחו בו נדבך על גבי נדבך עד שהגענו לשנתה הכ"ה של קוממיותנו.

בין אותם אישים בלט משכמו ומעלה בייחודו, בגדלות רוחו ובשגב שליחותו חיים נחמן ביאליק.

בני דורו של ביאליק הכירו בגדולתו והכתירו אותו בכתר משורר האומה. דמות דיוקנו של ביאליק נש"קפת באותו תיאור נפלא שהוא תיאור ב"מגילת האש" את העלם הרך, בהיר העיניים, המביט השמימה, אשר "לפיד הישועה בידו יבער" – ויוצת לבבות ברוח פיו ובתוך עיניים כבות הדליק גרות – ואל אחיו הגולים יצא ויראם בשפלותם ובענותם ויכאב את מכאובי כולם, וישאג את שאגתם – "ויש אשר יחריש העלם במכאוביו ותהי שאגתו דומיה – ולא היה יגון כיגונו האלם וצעד כצעדו החרישי". "ובאו רבים וכפפו בד"ממה את ראשם תחת קללתו וברכתו, וביקשו מפיו תוכחה ותפילה, ומעיניו רחמים ותקווה, והמה ים חמלה בלב העלם, וגולו ניחומיו כטל בוקר על לבבות נכאים, והביט אליהם ברחמים ועפעפיו עפעפי שחר".

ימי ילדותו של ביאליק היו ימי עוני ומרדמים. ובטרם ראו עפעפיו "עפעפי שחר" הוא ראה "דרי

— ציון מלאת מאה שנה להולדתו של חיים נחמן ביאליק (ישעיהו); מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת (ישעיהו, לורך); הודעת יושב-ראש ועדת הכנסת (ישעיהו, אנקוריון) —

לולה ידי יוצריה הגדולים, אדירי-רוח ואנשי-מעלה כולם, דור אחר דור, עד היותה כארמון פלאים שגיא ונהדר, עומד בתפארתו לנס ולמופת לדור אחרון.

ביאליק גם ניסה לעורר את חלק העם המתייחס על יהדות ספרד, ובנאומו בהסתדרות "חלוצי המזרח" המריץ אותם ליטול יומה ולחדש געורים כדי להמשיך את שלשלת הזהב של החכמה והיצירה הספרדית המפוארת.

הנה שתי מובאות קצרות וקולעות מאותו נאום של ביאליק:

"ברואה אני את הגובה שעמדה עליו היהדות הספרדית בראשיתה והגני משער בזה את הגובה שהיא יכולה להגיע אליו בעתיד אם רק תזדמן באותו דרך הישר שמינתה לה ההיסטוריה".

"מאמין אני באמונה שלמה כי תחייתכם צריכה להתחיל מחידוש הקשר של הספרדים עם עברם המפואר. עליכם להרים את הדגל של תחיית הספרדים בישראל במובן היצירה הרוחנית, במובן יקיצת הישגים בכל אוצרות הספרדים".

אחד מידידי גפשו של ביאליק היה הסופר יהודה בורלא. לעתים קרובות אפשר היה לראותם יושבים יחד וממתיקים סודות יצירה. באחת מאיגרותיו כתב ביאליק לבורלא: "אני מוקיר את כשרונך הסיפורי, שאיני ידע חבד לו במחנה מספרדני; והיתה לי אני הזכות להכיר את ביאליק אישית, בימי געור, ולהיות מבאי-ביתו, ועל-פי בקשתו ליוותי אותו לבתי-כנסת ולחגיגות משפחה של ספרדים, תימנים ועדות מזרח, כדי לראות את העם ולהיות עמו בהווייתו ובמנהגיו. זה היה אופייני לביאליק העממי ואוהב העם, אשר כגודל זעמו על חוסר-אונים ורפיון-רוח של העם כן גדולה אהבתו ותמלתו לעם ישראל כמות שהוא, על הווייתו, שבטיו, גוני מנהגיו והליכותיו, שראה בהם כעין יופיו של פסיפס, או כתומורת, שכל כלי וכלי ממלא בה תפקיד משלו וכולם יחד מהווים הרמוניה מוסיקלית אחת.

כוח היה ביאליק בשביל דורנו ועוד יאירו דבריו ואישיותו באור יקרות גם לדורות הבאים.

חיים של מורשת ישראל ומקורותיה העתיקים, דולה ממנה המיית-נפש, פניי-חכמה וחמדת-לשון; כל שורה וכל מלה בשידור נחרתות בזכרונו, מעוררות בן הלכיי רוח וזכרונות ומשמשות לך מקור והשראה.

וראוי להזכיר את "שירי העם" של ביאליק, את הזמר לשבת המלכה ואת "תחזקנה", את שיר העבודה והמלאכה ואת השירים והסיפורים שעליהם מתחנכים ילדי ישראל; את הפרוזה ואת "ספיח", את תרגומי המופת ואת הנאומים והמסות, המפליאים אותנו בעמק קוונם ובחן-ערבם, על נושאים נכבדים, כגון: תבלי הלשון, כינוסה של האגדה, הלכה ואגדה, כינוסה של שירת ספרד, חכמת ישראל, הספרות והשירה החדשה ועוד. בייחוד יש לציין את מפעל האדירים של ביאליק לדובש שפתי ישנים, לכנס הגידחים של תרבותנו ולקד-שם מחדש כערכים חיים וככנסים שווים לכל גנש.

"המשנה לעם" — שעליה אומר ביאליק כי בצ"דו של המקרא היא לא רק "מכרה הזהב הטהור של השפה העברית הקדמונית", אלא גם "אבן-פינה ואבן-שתייה של חינוך העם בכל הזמנים ומחייבת את ההשגת תדלות הממדית לקרב אליה את דעת העם ולבו ול-הרבות בתוכו את לומדיה ושונייה".

כינוסה של האגדה — אוסף דברי החכמה, הט"ע והקישור, "הפנים השוחקות" של יצירת אבותינו, שנקלטו מתוך התלמודים והמדרשים — על-ידי ביאליק וחברו רבינצקי — היו לבני דורנו, עמוסי הטיידה וקצרי-הרוח, מה שהיתה טבילת קצה המטה ביערת הדבש של יידי יונתן בן-שאול שמטעימתה אורו העיניים.

במיוחד בירכנו פעלו של ביאליק בכינוס שירת ספרד ובהחייאתה כשירה חיה לעם חי. ביאליק פרץ את הדרך שהיתה חסומה במחסומי לשון, דרכי מחשבה ואופני ביטוי ומרחקי זמן ומקום, אל השירה האדירה של משוררי ספרד ואל ספרי הגותם ופרשנותם, הקים אותם על נחתם ולא זו מלהבבם.

בהקדמה לשירי ר' שלמה בן-גבירול כתב ביאליק בין השאר: "אחרי כתבי הקודש ואגדת התלמודים והמדרשים, אין ספק כי אין לך מקצוע גדול ביצירת הדינות כולם מן השירה הספרדית, זו שעמלו בשיכ-

ב. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

חוק למניעת מפגעים, תשכ"ו-1961; ב. מסקנות ועדת החינוך והתרבות על: "מניעת אלימות והתפרעו-יות במגרשי הכדורגל".

כן הונחה הצעת תקציב נוסף לשנת הכספים 1972, והצעת חוק התקציב לשנת הכספים 1972, תשל"ג-1972.

ג. הודעת יושב-ראש ועדת הכנסת

א. בישיבת הכנסת מיום ז' בטבת תשל"ג — 12 בדצמבר 1972 הוחלט, בהתאם לסעיף 91(א) של התקנון, להטיל על ועדת הכנסת לקבוע את הוועדה שתדון בחוק הפיקוח על מצרכים ושירותים (תיקון מס' 3), תשל"ג-1972.

ועדת הכנסת בישיבתה היום, י"ד בטבת תשל"ג

היו"ר י. ישעיהו:

עתה נשמע הרעה על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.

מוזכר הכנסת: לורך:

ברשות יושב-ראש הכנסת, הגני מתכבד להודיע כי הונחו על שולחן הכנסת:

א. מסקנות הוועדה לאיכות הסביבה בעניין ביצוע

היו"ר י. ישעיהו:

רשות הדיבור ליושב-ראש הכנסת, חבר-הכנסת אנקוריון, להודעה.

ארי אנקוריון (יו"ר ועדת הכנסת):

אדוני היושב-ראש, הריני מתכבד למסור לכנסת את ההודעה הבאה:

חברת י', ישיבה שס"ח

— הודעת יושב-ראש ועדת הכנסת (אנקוריון); חוק בית הדין לעבודה (תיקון מס' 2) (ישעיהו, שפירא, סנהדרא, ארזי) —

שדון בהצעה לסדר-היום של חבר-הכנסת עדיאל אמורי: ההתפתחויות בחשלות ערד.

ועדת הכנסת בישיבתה היום, י"ד בטבת תשל"ג — 19 בדצמבר 1972, החליטה להעביר את ההצעה הנ"ל לוועדת הכספים.

— 19 בדצמבר 1972 החליטה להעביר את החוק הנ"ל לוועדת הכספים.

ב. בישיבת הכנסת מיום ח' בטבת תשל"ג — 13 בדצמבר 1972 הוחלט, בהתאם לסעיף 71א של התקנון, להטיל על ועדת הכנסת לקבוע את הוועדה

ד. חוק בית הדין לעבודה (תיקון מס' 2), תשל"ב—1972 * (קריאה ראשונה)

הי"ד י. ישעיהו:

אנו עוברים לסעיף י' בסדר-היום: חוק בית-הדין לעבודה (תיקון מס' 2), תשל"ב—1972, קריאה ראשונה. רשות הדיבור לשר המשפטים.

שר-המשפטים י. ש. שפירא:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. אחד הדברים שקדמו להקמת בתי-דין לעבודה הוא אחד מחוקי העבודה, שיש לציין אותו משתי בחינות: הוא גם מעוגן בצו מן התורה "לא תלין פעולת שכיר" וגם ראוי לציין שחוק זה היה פרי עמלו של חבר כנסת — הצעת חוק פרטית של מי שהיה אז חבר-הכנסת משה אונא. החוק הזה פעל רבות להבטיח בטחון יתר ששכר העבודה של פועל ושל שכיר ושלם בזמנו ובמ-הירות, ובלי השתמטות והתחממויות.

עם כניסת בית-הדין לעבודה לחיינו הציבוריים היה אך טבעי שהגושא הזה של הלגת השכר יהיה בבית-הדין לעבודה. ויתירה מזו, לא זו בלבד שהחוק הזה היה בסמכותו של בית-הדין האזורי של בית-הדין לעבודה, כמו כל העניינים המתעוררים באינסטנציה ראשונה; הכנסת ראתה לנכון לקבל את הצעותיה של הממשלה שבאו בזו אחר זו: ראשית, שתביעה מעין זו יכולה להתברר גם לפני רשם של בית-הדין לעבודה. פירושו של דבר שהדיון הוא הרבה יותר מקוצר והרבה יותר מהיר, מפני שהרשמים יכולים להתפנות הרבה יותר מהר לעבודה ולטיפול בתביעה מסוג זה. לאחר מכן חשבה הכנסת לנכון להחליט בעניין שעורר ספק אם יכולים לעסוק בזה רק הרשמים או בתי-הדין עצמם, ונקבע והובהר שגם אלה וגם אלה יכולים לטפל בגושא. אבל כאן נתקלנו בקושי חדש, ובגושא זה באתי להציע את הצעתי היום.

על החלטתו של רשם בית-המשפט לעבודה יש אפשרות לערער לשופט אזורי של בית-הדין לעבודה, שכידוע הוא שופט של האינסטנציה הראשונה של בית-הדין לעבודה. יש לנו הרבה בתי-דין אזוריים, כלומר: יש חמישה בתי-דין אזוריים, אבל גם בכל אזור ואזור, ברוב האזורים, בעיקר בתל-אביב, יש הרבה יותר משופט אזורי אחד, ואז יש כרגיל סכנה שהפסיקה בעניין חיוני כל כך לא תהיה אחידה; בעירעור שית-ברד לפני בתי-דין אזורי, נאמר בבאר-שבע, בית-הדין ההוא יקבל השקפה אחת, ובית-דין שיישב בירושלים עשוי לקבל השקפה אחרת. והרי בשטח השיפוט בכלל, וכמובן גם בשטח השיפוט בענייני עבודה, אנו שואפים לאחידות בענייני השיפוט.

ובכן, ראינו צורך להציע — והממשלה מציעה — שבמקום ההוראה הקודמת כפי שהיתה, כפי שמוצאים

אותה בספר החוקים בסעיף 27(ב) לחוק בתי-הדין לעבודה, תשכ"ט—1969, כפי שתוקן, תבוא הוראה אחת. שם היתה הוראה האומרת: "לא תהיה נתונה לעירעור גוסף". כלומר, לאחר העירעור לפני בית-דין אזורי לעבודה — אין לערער יותר מזה. ואנו מציעים שהמלים "לא תהיה נתונה לעירעור גוסף" תימחקנה, ולהיפך — יהיה כתוב: "תהיה נתונה לעירעור גוסף ברשות לפני בית-הדין הארצי או סגנו". במלים אחרות: בדרך כלל, אם העניין אינו מסובך יתר על המידה או אין כאן שאלה פרינציפיות, הרי לאחר שהעירעור נתברר לפני בית-דין אזורי לעבודה — נגמר העניין. ברם, אם אותו שופט שדן בעירעור, או לאחר מכן, לאחר שהוא החליט כפי שהחליט, מצא נשיא בית-הדין לעבודה, או סגנו בהיעדרו, שנתעוררה כאן שאלה שראוי שתתברר פעם נוספת לפני בית-הדין הארצי — הרי אז תינתן רשות לעירעור כזה, ובדרך זו תישמר האחידות שבשפיטה שבבתי-הדין לעבודה — ואני מתכבד להציע להעביר את הצעת החוק הזאת לוועדת העבודה.

הי"ד ט. סנהדרא:

אנו עוברים לדיון. רשות הדיבור לראשון הגומאים, חבר-הכנסת ארזי, ואחריו לחבר-הכנסת נחשת, אם הוא לא יגיע — לחבר-הכנסת שוסטק, אם יהיה.

(קריאה: ואם הוא לא יהיה?)

ואם הוא לא יהיה תינתן רשות הדיבור לחבר-הכנסת אנקוריון.

ראובן ארזי (המערך, עבודה—מפ"ם):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. אני מחייב את הצעת התיקון. נראה הדבר סביר, שכאשר מתברר בבית-הדין האזורי לעבודה עירעור על החלטת הרשם בתחום הסמכות שהוענקה לו בעניין בעל חשיבות משפטית, אפשר יהיה לערער ברשות על החלטה זו לפני בית-הדין הארצי. ייתכן שבאותו עניין בבתי-דין אזוריים שונים יוכלו להתקבל החלטות שונות, ומשום כך יש חשיבות לדבר, שבית-הדין הארצי יפסוק על-מנת שיקבע תקדים אחיד לגבי אותם עניינים שדנו בבתי-דין אזוריים שונים.

גברתי היושבת-ראש, הרשי לי בקשר לתיקון זה לה-עיר העירות ספורות הנוגעות לבית-הדין לעבודה. מערכת בתי-הדין לעבודה הצדיקה את הקמתה. הוכחה בולטת לכך היא העובדה שהולך ורב מספר העניינים הנדונים בבתי-הדין האלה. בשלוש השנים — תשל"א—תשל"ב, הוגשו לבתי-הדין לענייני

לכתי-משפט השלום. בבית-משפט השלום יש עירעור בזכות לבית-המשפט המחוזי, ובעצם זה סופי, פרט למקרים שבהם יש עירעור ברשות, ויש עירעור ברשות במקרים שבהם מתעוררת שאלה משפטית או שאלה חשובה אחרת. לזה דרושה, כמובן, רשות של הערכאה של בית-המשפט המחוזי, או במקרה שהיא מסרבת — של נשיא בית-המשפט העליון.

כמובן, לולא היינו מקבלים את ההצעה המוצעת בזה, היה יוצא שלגבי החלטה של בית-הדין האזורי בעניינים של שכר מולן עד 3,000 לירות אין אפשרות של עירעור נוסף, ואני חושב שהצדק דורש שאכן תהיה אפשרות כזאת, מה גם — כפי שהסביר לנו שר המשפטים — שיש אפשרות של אי-אחידות בהחלטות של בתי-הדין השונים, ורצוי שבית-הדין הארצי, כלומר בית-הדין העליון לענייני עבודה, יוכל להחליט כשיש עירעור נוסף.

קודמי, חברי-הכנסת ארזי, אמר כמה מלות הערכה על בתי-דין לעבודה. אני מודה על האמת שאני מתקשה במקצת בהערכה, ואולי זה עדיין מוקדם מדי, אם כי פרק זמן של שלוש שנים הוא כבר פרק זמן שאפשר לסכם בו משהו. אין ספק שבתי-דין לעבודה עובדים יפה בדרך כלל. מבחינה עניינית הם הצדיקו את עצמם ללא ספק, אבל עובדה היא שלא התגברו על מחלת הפיגור. הם לא התגברו על כך, ויש פיגור ניכר בעבודתם.

אני רואה את מקור הפיגור כמקור משולש. גם אני סבור שמספר השופטים איננו מספיק, גם אם לאחרונה נעשה קצת מאמץ לתקן את המצב. כלומר, אחת הסיבות היא עניין מיעוט השופטים. הדבר השני הוא עניין שיתוף נציגי הציבור, וכאן אין ברירה רבה. כאשר משתפים את נציגי הציבור ויושבים נציגי מעבידים ונציגי עובדים ברור, שמגוון המשפט נעשה כבד יותר, ודבר זה יש בו כדי ליצור גם סחבת מסוימת. אבל כאן הלא אין הרבה אפשרויות. פה מוכרחים להחליט מה עדיף, האם עדיפה בעניין זה התאוצה של בתי-הדין, או ששיתוף נציגי הציבור חשוב כל כך שכמחיר בעדו מוכרחים לשלם גם במקצת סחבת של בתי-הדין.

הדבר השלישי שאני רואה בו מקור לפיגור הוא עניין הפרוצדורה הקיימת בבתי-הדין לעבודה. הייתי אומר שהפרוצדורה הרגילה של בתי-המשפט הרגילים נתקבלה יותר מדי בבתי-הדין לעבודה. אם בתי-הדין לעבודה עובדים לפי אותה פרוצדורה — אין זה לגמרי כך לגבי הראיות, שם יש הקלה רבה מאוד לגבי קבלת הראיות, אבל לגבי הפרוצדורה הכללית — אם בתי-הדין לעבודה עובדים כמעט בדיוק לפי אותה פרוצדורה שקיימת בבתי-המשפט הכלליים, אז אינני בטוח כל כך שיש דבוקה בבתי-משפט נפרדים לענייני עבודה. וכמובן, הפרוצדורה איננה דבר של מה בכך; בפרוצדורה יש ערובה לצדק.

אבל ייתכן שבבתי-דין לעבודה אפשר היה גם לרפות קצת מחומרת הפרוצדורה הרגילה, כמו שנוהגים לפעמים בבוררות, שם משחררים את הבוררות מחוקי הפרוצדורה הרגילים.

מצאתי לנכון לומר גם את ההערות האחדות האלה בעקבות דברי קודמי. אבל אין ספק שכל תיקון, שיש בו משום הוספת צדק, יש לתמוך בו, וכפי

עובדה כ-24,000 תיקים. עובדה זו כשלעצמה כבר מעידה, שהקמת מערכת שיפוטית זו היתה דרושה. אולם מספר התיקים שנתבררו באותן שלוש שנים מגיע רק ל-18,000. לאמור, שכבר היום נמצא פיגור של 6,000 תיקים, כלומר, פיגור של 25%. בייחוד גדול הפיגור בתל-אביב. ל-1 בספטמבר 1972 נמצאו בבית-הדין האזורי בתל-אביב 3,700 תיקים שטרם נתבררו.

נראה לי שיש בכך מחדל, אם מפתחים מערכת שיפוט חדשה בלי ליצור את התנאים הדרושים לביסוסה. סבור אני, כי הפיגור גובע בעיקר ממחסור בשופטים וממגוון בלתי-מספיק. אינני מתעלם מכך שקיים קושי מוצא מועמדים מתאימים לתפקיד של שופט בית-דין לעבודה, שכן תפקיד זה תובע, נוסף על קוואליפיקציות הדרושות לכל שופט, גם ידיעה בענייני עבודה.

העניינים המובאים לפני בית-הדין לעבודה דורשים בירור מזורז, שכן מדובר בתביעות של אנשי עמל, ולא מן הנמנע שבגלל הפיגור היו תביעות לזכויות שידרו לטמיון.

זאת ועוד — מאחר שאנו דנים בתיקון הנוגע לרשמים, הנינו מעלה בחשבה, שאולי תוכל לפתור במידת-מה את בעיית הפיגור והיא, ששופטים בבתי-הדין האזוריים ייעזרו ברשמים. נכון שגם בעניינים אלה, שבהם מטפלים כיום הרשמים, יש פיגור. בשנת תשל"ב הוגשו בתל-אביב 1,650 תלונות על הלנת שכר. מספר התיקים שטרם נתברר עד סוף שנה זו הגיע ל-33%. כלומר, שליש מהתיקים שנמצאו טיפול הרשמים לא התבררו. הטיפול בתיקים אלה בתל-אביב ובחיפה נמצא כן כשלשה-ארבעה חודשים. זאת היא תקופת זמן ממושכת מדי. נראה לי, כי רצוי להגדיל את מספר הרשמים, ובמיוחד אם יראה שר המשפטים כנוונה את ההצעה שאני מעלה עכשיו, כי שופטי בתי-הדין האזוריים יוכלו להיעזר ברשמים בדרך שתקבע לכך.

ועוד בעיה הנראית לי חשובה. עיינית בצו של בית-המשפט הגבוה לצדק, בתיק מס' 403/71. בדיון שנערך בתיק זה נתעוררה השאלה של סופיות פסקי-הדין של בית-הדין לעבודה. בנושא זה נחלקו הדעות בין שופטי בית-המשפט העליון, ומה שנפסק על דעת הרוב, על דעת שופטים, בניגוד לדעת מיעוט של שופט אחד, אינו משקף, לפי הערכתי, את כוונת הכנסת, כאשר חוקקה את חוק בתי-הדין לעבודה. אשמח אם שר המשפטים יתן דעתו לסוגיה זו. אני יודע שהיא מסובכת, אך ודאי ראויה לעיון ולהכרעה.

אני תומך בהעברת הצעת החוק לוועדת העבודה.

היו"ר ט. סנהדראי:

חברי-הכנסת נחשתו איננו. רשות הדיבור לחברי-הכנסת אנקוריון, ואחריו לחברי-הכנסת אבנרי.

ארי אנקוריון (המערך, עבודה-מפ"ם):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. גם אני כקודמי, חברי-הכנסת ארזי, תומך בהצעת החוק ובהעברתה לוועדה. אין ספק שאפשרות העירעור הנוסף ברשות המוצעת בהצעת חוק זו, באה להוסיף על הצדק ולשפר מורעליו. היא הולכת בעקבות פרוצדורה מקובלת בבתי-המשפט הכלליים. גם שם מקובל, לגבי מקרים של ערכאה שנייה, לתת אפשרות של עירעור ברשות מהערכאה השנייה לבית-המשפט העליון. אני מתכוון

בעניין שביתת רופאי קופת-החולים, מתוך טענה שלסי-
עה הסתדרותית אין מעמד בעניין זה, ואחרי כמה ימים
אותו שופט נעתר לעתירה של איש פרטי, בטענה
שלהבר קופת-החולים יש מעמד בעניין זה. כלומר,
סיעה הסתדרותית המונה אלפי חברי קופת-החולים,
אין לה מעמד, וחבר בודד יש לו מעמד.

המסקנה שיש להסיק מכך לדעתי, גברתי היושבת-
ראש, היא שצריכים גם לקבוע תחום בין בית-המשפט
הכללי לבין בית-המשפט לענייני עבודה. אם כבר הקי-
מונו, עם כל הלבטים, בית-דין לענייני עבודה, בית-
משפט שה- *raison d'être* שלו, זכות הקיום שלו, היא
התמחות-ייתר בענייני עבודה — כי אז למה בכלל
תהיה אפשרות לפנות עכשיו לבית-המשפט הכללי?
הבה נקבע שכל הפניות בענייני עבודה תהיינה רק
לבית-דין לעבודה.

כל זה לא גוגע כל כך לעניין, גברתי היושבת-
ראש, אלא רציתי כאמור להבליט את הצורך שיהיה
דיון כולל על הנסיון של בית-הדין לעבודה בשנות
קיומו המעטות.

ה"ר ט. סנהדראן:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת לבנבראון, ואחריו לח-
ברת-הכנסת ארבל-אלמוליון.

אברהם לבנבראון (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. התקון המוצע
לחוק בית-הדין לעבודה בא לאפשר עירעור נוסף בר-
שות לבית-הדין הארצי בשאלה משפטית על החלטת
בית-דין אזורי בעירעור על החלטת רשם. המדובר הוא
בהחלטת בית-דין אזורי בעירעור על החלטת רשם,
שעליה עד עכשיו אי-אפשר היה לערער. התקון בא
לאפשר עירעור נוסף. אמנם מדובר בתובענות על שכר
מולן, אם השכר המולן אינו עולה על 3,000 לירות.
אבל מתברר שבית-הדין האזוריים מחליטים בשאלות
משפטיות שעלו לפניהם אגב הדיון בעניין הלנת שכר
— החלטות שהן שונות זו מזו, ומאחד שאין אפשרות
לערער עליהן לפני בית-הדין הארצי, אין עורכאה
שתקבע תקדים. מתן אפשרות לעירעור נוסף לפני
אינסטנציה משפטית גבוהה יותר הוא בדרך כלל צעד
חיובי, אבל במקרה הגדון עצם הקמת בתי-הדין לע-
בודה כמערכת שיפוט נפרדת ממערכת בתי-המשפט
היא פגיעה בחופש מאבק האיגוד המקצועי.

בין המטרות אשר למען הוקמו בתי-הדין לע-
בודה: יצירת מערכת שפיטה, שתפרש את הסכמי הע-
בודה, תדון ותפסוק בכל דבר הנוגע לביצועם, לאכיף-
תם, כאשר לגנר עיני הממוקקים יועתה בין היתר ההי-
קקות לבית-הדין במקום נקיטת אמצעי לחץ אירגוניים
כדי להבטיח שלום תעשייתי בתקופת ההסכמים בין
אירגוני עובדים ומעבידים. אכן אחד התפקידים של-
מענם הוקמו בתי-הדין לעבודה הוא למנוע נקיטת אמ-
צעי לחץ אירגוניים כדי להבטיח שלום-בית תעשייתי.
בשפה פשוטה פירוש הדבר — למנוע שביתות או
צורה אחרת של מאבקי פועלים למען השגת תביעו-
תיהם. והמציאות הוכיחה שיותר ויותר משתמשים ב-
תי-הדין לעבודה כדי לרסן ולבלום את המאבקים של
ציבור העובדים. כך היה לגבי עובדי התחזוקה ב"אל
על", עובדי בתי-החולים הממשלתיים, רופאי קופת-
החולים, הדוריים, עובדי דואר הנדסה, פועלי התכרה
לכבלים וחוטני חשמל "ישראל" בחיפה ועוד.

שאמרתי בתחילת דברי אני תומך בהצעת החוק ובהע-
ברתה לוועדה.

ה"ר ט. סנהדראן:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת אבנרי, ואחריו לחבר-
הכנסת לבנבראון.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

גברתי היושבת-ראש. הנוצרי אמר שרבים הקרו-
אים, מעטים הנבחרים; על יכווח זה ניתן לומר שרבים
הנרשמים ומעטים הדוברים.

אני תומך בהצעת החוק הזאת. הייתי מסתפק בכך
לולא מצאתי צורך לנצל הזדמנות זו כדי להביע את
הדעה שיש צורך בדיון כללי מחדש על בתי-הדין
לעבודה. הכנסת קיבלה בשעתה את החוק לכינון בתי-
הדין האלה תוך התלבטויות רבות ודעות בעד ונגד.
בינתיים עברו שנים, הצטבר נסיון, ודומני שיש צורך
שהכנסת תבחן מחדש את הנסיון שהצטבר כדי להסיק
ממנו מסקנות וכיוונים אחרים.

אזכיר רק נקודה אחת. בעת הדיון על כינון בתי-
הדין לעבודה השמיעו אחדים מחברי הכנסת, ואני בי-
ניהם, את החשש שבתי-הדין "יהפכו, בניגוד למדובר,
למכשיר לשבירת שביתות. הדבר הוכחש אז בפירוש
בעת הדיון. בינתיים הצטבר נסיון, ובתי-הדין אכן הפכו
למכשיר כזה, ויש מגמה להחריק את השימוש בבתי-
הדין למטרה זאת. יש לכך דרכים רבות, תוך שימוש
בסעיפים של ביוון בית-המשפט וכו'. אני רוצה להזהיר
מפני מגמה זאת. היום פרצה שביתה כללית של עתו-
נים בבריטניה בגלל החלטת של בית-המשפט. כלומר
בית-המשפט, על רקע דומה לזה שנוצר לאחרונה
בארץ, הטיל קנס על שובתים; השובתים לא שילמו;
בית-המשפט הטיל קנס גבוה יותר על השובתים, ופר-
צה שביתה כללית כמחאה על הקנסות האלה. דבר
מעין זה כמעט קרה בשביתת פועלי התחזוקה של
"אל על" בשעתו. מעניין לדעת, אגב, מה קרה לקני-
סות האלה, האם הם שולמו בסופו של דבר ומי שילם
אותם? כי דבר אחד ברור, שלא השובתים שילמו את
הקנסות.

עלול להיווצר מצב שבשביתות הבאות החלטות
של בתי-דין לעבודה בעצמן ייהפכו מקור לשביתות, או
לפחות מקור להחרפת שביתות ולהארכת שביתות.

בדברי ההסבר לחוק המונח לפנינו דובר על הצורך
למנוע סתירות בין החלטות של רשמים שונים או
החלטות שונות של אותו רשם. אני רוצה להעלות נק-
דה שנייה, שכבר היום יש חשש שנוצרות סתירות בין
החלטות בית-הדין לעבודה לבין בית-המשפט הכללי.
אומרים לי שהיום בכלל המעסיקים מעדיפים ללכת
לבית-המשפט של המדינה, מתוך שהם סבורים ששופט
פלוגי היושב על הדוכן קרוב יותר להשקפות הפולי-
טיות שלהם. הם סבורים כך, אינני אומר שזה כן.
ועובדה היא שהיום המעסיקים מעדיפים את ההליכה
לבית-המשפט של המדינה. יש כאן לפעמים סתירות
בין החלטות של שופטים שונים בבית-המשפט הכללי,
ואפילו בין החלטות שונות של שופט מסוים. אני עצמי
הייתי צד באחד הדברים האלה, כאשר בעת הדיון על
שביתת רופאי קופת-החולים — אינני רוצה לחילה
למתוח ביקורת על שופטים מעל דוכן זה, אבל אני
מציין את העובדה שאותו שופט דחה יתירה שלי

בית-המשפט בסיכסוכי עבודה פוגעת בחופש השביתה, בחופש מאבק האיגוד המקצועי.

כביטוי — להתנגדותו להתערבות בית-הדין לעבודה בסיכסוכי עבודה ולפגיעה בחופש השביתה או מצי-עים להחזיר את הצעת החוק לממשלה.

הי"ר ט. סנהדראן:

רשות הדיבור לחברת-הכנסת ארכלי-אלמוליונו, ואחריה לחברת-הכנסת ביבי.

עושה ארכלי-אלמוליונו (המערך, עבודה-מפ"ם):

כבוד היושבת-ראש, כנסת נכבדה. אני תומכת בהצעת החוק שהביא כבוד שר המשפטים, ואני תומכת גם בהעברתה לוועדה, אך אני מנגלת הזדמנות זו שמובאת הצעת חוק הקשורה עם בתי-הדין לעבודה כדי להעיר הערות מספר, וזאת משום שאני נמנית עם אלה הקרובים לבעיות הנדונות בבתי-הדין לעבודה ונמנית עם אלה העוקבים בצורה מתמדת אחר עבודתם של השופטים ופסקי-הדין שהם נותנים.

ברצוני לציין בהערכה את עבודתם של השופטים בבתי-הדין לעבודה; את הגישה ואת האווירה השוררת בבתי-דין אלה — גישה עניינית, אוהדת ובלתי-אמצ-עית כלפי אלה המופיעים בבתי-הדין.

אחת המטרות שלמענה הוקם בית-הדין לעבודה היתה באמת מניעת טירחה נוספת ומיותרת מאותם עובדים רבים המגישים קובלנה או עתירה לבית-הדין, ואשר על-ידי כך נמנעת מהם התרוצצות בבתי-המשפט השונים וגם נמנעות מהם הרבה הוצאות שונות שהיו קשורות בהחזקת עורכי-דין, שצריכים היו לעמוד בבתי-המשפט השונים כדי להגן על לקוחותיהם. בבתי-הדין הוכיחו את זכות קיומם וחשיבותם, אך כדי שיצדיקו את עצמם ויגשימו את התקוות שתלינו בהם חייבים להעמיד לרשותם את הכלים הדרושים לכך: הן שופטים במידה מספקת, הן מבנה אנושי והן כלים מניהלים ואדמיניסטרטיביים. אני יודעת שהם עובדים בתנאים קשים למדי. זו אחת הסיבות, לדעתי, שהבית הכנסת — ואני בתוכם — מפעם בפעם, כאשר מתקיים הדיון, קובלים על כך שיש פיגור גדול ובתי-הדין לעבודה אינם מספקים. שוב עדים אנחנו לכך שאותו אדם הפונה לבית-הדין לעבודה יצטרך להמתין חודשים מס' פר עד אשר יזכה לכך שעתיירתו תגיע לדיון בבית-המשפט. היינו עדים לכמה משפטים שהיו חשובים, אשר לגביהם צריכים היו להיקבע מסמרות ועובדות, ובאמת המשפטים נמשכו זמן רב מאוד ואיבדו גם מן האפקט הציבורי וגם מן האפקט המשפטי.

ברצוני להצביע על נקודה אחת ולהביע מעין משאלה — כי אינני באה כאן, חלילה, למתוח ביקורת על השופטים — בעקבות פסקי-הדין שהם מוציאים לגבי שובתים — צווי-עשה. מוציאים צווים כדי שה-שובתים יחזרו לעבודה ומצווים עליהם לחזור לעבודה. אם השובתים אינם חוזרים לעבודה מטילים עליהם קנסות. עם כל שעה נוספת על זו שבית-המשפט קבע והם לא חזרו לעבודה — תוך 24 שעות מרגע מתן הצו יכול הקנס לגדול ולהגיע למאות לירות ואף פילו גם לאלפי לירות. דבר כזה אינו גורם לאוירה טובה העשויה באמת לסייע לחיסולה של השביתה ולתרום תרומה חשובה לחיסול הסיכסוך, אלא גורם להחרפת

רק בימים אלה, ב-10 בדצמבר 1972, קיבל בית-הדין הארצי החלטה עקרונית, הקובעת כי בית-המשפט רשאי למנוע מעובד כפרט להשתתף בשביתה. לטענת באי-כוח העובדים כי אין לכפות עבודה על עובד, קובע בית-הדין כי חיוב העובד כפרט להפסיק להשתתף בשביתה אינו כפיית עבודה עליו, אלא מניעתו מלהיות שותף למעשה הנוגד את הדין; כלומר לשביתה הנוגדת את ההסכם הקיבוצי או החוקי. בית-הדין האזורי בחיפה הטיל בזמנו על עובדי המפעל כבלים וחוטו חשמש קנס בגין אי-ציות לצו מניעה, שהורה להם להימנע מהמשך השביתה.

חברי הכנסת, כדי לראות מה פירוש התערבות בית-המשפט בסיכסוכי עבודה אולי זו הדוגמה הטובה ביותר — הדוגמה של פועלי כבלים וחוטו חשמש. בזמן השביתה של פועלי מפעל כבלים וחוטו חשמש בחיפה התקיימה הוועדה הארצית הראשונה של הסתדרות פועלי המהכת, החשמה והאלקטרוניקה, ובוועדה זו הופיעו גם נציגי השובתים, שהסבירו את הסיבות למאבקם. הוועדה קיבלה פה-אחד החלטות הודות עם תביעותיהם הצדוקות של הפועלים, שדרשו בסך-הכל כי המעבידים יצטוו את הרפורמה בשכר לפועלי המהכת כפי שנתקבלה על-ידי ההסתדרות. על מאבק זה קנס אותם בית-המשפט בקנסות כבדים למדי. אמנם בית-הדין הארצי קיבל את טענות העובדים שצו המניעה שניתן על-ידי בית-הדין האזורי בחיפה ניתן ללא סמכות, מאחר שההסכם הקיבוצי שעמד לדיון במקרה זה הוא הסכם קיבוצי כללי, שהוא בתחום סמכותו של בית-הדין הארצי לעבודה. אבל הנחמה היא קטנה מאוד, כי בהזדמנות זו קיבל בית-הדין הארצי לעבודה החלטה עקרונית, הקובעת שבית-המשפט רשאי למנוע מעובד להשתתף בשביתה.

למעשה מופעלת סמכות זו יותר ויותר בזמן האחרון, ואפילו הורחבה בזמן האחרון גם לפי פנייתו של צד שלישי, שאיננו מעורב באופן ישיר בסיכסוכי העבודה. כך קרה בזמן השביתה של רופאי קופת-החולים, כאשר עורך-דין פנה לבית-המשפט בשם תולה להוציא צו מניעה האוסר על הרופאים לשבות. נדמה לי שעד היום עובדים רופאי קופת-החולים לפי צו זה. גם בזמן שביתת עובדי דואר הדסה פנה עורך-דין בשם אורה, שהתלונן ששיתוק הטלוויזיה וקילקול הטלפון מפריעים מאוד לסדר התקין של חייו וביקש להוציא צו מניעה לאסור את המשך השביתה. השביתה הזאת נסתיימה אמנם לפני שהשופט הסיפק להוציא צו מניעה, אבל אין זה מונע מלראות את חומרת המצב בהתערבות בית-המשפט בסיכסוכי עבודה בכלל, ובמיוחד לפי פניית צד שלישי. למרות הכרתו של כבוד השופט, כאשר הוציא את צו המניעה נגד השובתים, שהוא אינו חושב כי הדבר ישמש תקדים למניעת שביתות לפי פניית צד שלישי, מתברר שבמציאות זה אמנם משמש תקדים — קודם בשירותי הבריאות, עכשיו בעניין תקשורת — טלוויזיה וטלפון, ומחר זה יוכל להיות גם בגלל חוסר שוקולד או נסי-קפה. יכול מישוהו לטעון שהמחסור בשוקולד ובנסי-קפה פוגע בבריאותו ועל כן הוא מבקש צו מניעה לאיסור השביתה.

כבוד השופט, שהוציא את צו המניעה, אמר אז: אם יש צורך לדסן שביתות בישראל, ירוסנו. האם זה תפקיד שופט? אכן מתברר יותר ויותר שהתערבות

המתרעמות על כך כפעם בפעם, שלמרות הכישורים אשר נחוו בהם לא ניתנו להן תמיד אותן אפשרויות שוות כדי להגיע לאותם דרגים ואותן משרות רמות ולכהן באותה מידת הצלחה, כפי שעושים זאת הגב"רים.

אינני מדברת על כך שבבית-המשפט העליון אין אשה. הגיע הזמן גם לחשוב על הנקודה הזאת. עם כל הכבוד שאני רוחשת לשופטי בית-הדין העליון, גם בתחום זה קיים פגם רציני שכדאי לתקנו.

מעל בימת הכנסת פונה אני לשר המשפטים לחשוב קצת בכיוון זה ואני בטוחה שאם יתן מחשבה לעניין — יבואו הדברים על תיקונם.

הי"ר ט. סנהדרא:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת ביבי, ואחריו לחבר-הכנסת גולדשמידט.

מרדכי ביבי (המערך, עבודה-מפ"ם):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. אני משבח את שר המשפטים על שהואיל להביא לפנינו את הצעת החוק, משום שאני סבור שכל אדם המגיש עתירתו לבית-המשפט צריך להיעשות לו צדק ככל שהצדק נראה לו. אותן אלף הלירות הארסונות שהאדם מבקש להתדיין בהן לפני הרשם, ואחר כך לערעור בבית-הדין האזורי, הן לא פחות חשובות בעיני אותו מתדיין מאשר אלף הלירות האחרונות שבסך עתירה של עשרת אלפים לירות, אשר היה זכאי התובע לערור עליהן לפני בית-הדין הארצי. כלומר, כל לירה בשביל אדם המבקש לעשות צדק לעצמו חשובה בעיניו ואין, לדעתי, להגביל את אפשרות הערעור משום שהסכום אינו עולה על שלושת אלפים לירות. ההגבלה צריכה להיות עניינית בלבד, כלומר, אם אותו ערעור אינו ענייני ויש בו ניצול לרעה של הערכאות המשפטיות, ולא צריכה להיות רק שאלה של נוחיות בתי-המשפט וצימ-צום עבודתם.

גברתי היושבת-ראש, ברצוני להעלות בדברי שתי נקודות נוספות.

חושבני כי כאשר קיבלנו את חוק בית-הדין לעבודה יצרנו, בהיסח הדעת, מספר עיוותים שאינם פועלים לטובתו. ידוע לי ממקורות מהימנים למדי, שיש יותר נהייה של מועמדים לבית-משפט השלום מאשר לבית-דין אזורי לעבודה. אף-על-פי שהכנסת קבעה תנאי שכר טובים יותר לשופט בית-דין אזורי לעבודה מאשר לשופט שלום, בכל זאת ידועים לי מקרים של אנשים שהיו מוכנים להתמנות כשופטי בית-המשפט השלום יותר מאשר כשופטי בית-דין לעבודה, ובכלל זה נשים, חברת-הכנסת שושנה ארבל-אלמוזלינג. נראה לי שלא היטבנו לעשות כאשר הענקנו מעמד כה גבוה לבית-הדין לעבודה, חרף רצונו להעניק לו מעמד נאה.

יתר על כך, אדוני שר המשפטים, אני סבור שיש לבחון מחדש את האפשרות לתת, בסוגיות מסוימות, זכות ערעור מבית-הדין הארצי לבית-המשפט העליון. יהיה בין אלה שתבעו עוד לפני קבלתו של החוק זכות ערעור כזו. הצטרפתי אל ההצעה הזאת גם במסגרת ההסתיוגיות בעת הקריאה השנייה והשלישית. אבל נשארתי בין אנשי המיעוט, והרוב קבע אחרת.

אינני סבור כי במדינת ישראל צריכות להיות מערכות שיפוטיות נפרדות. זהו העקרון המנחה אותי.

השביטה, כיוון שאותם עובדים, שנגדם מוציאים את הצווים ומחייבים אותם לחזור לעבודה, והקנסות הכבדים שמטילים עליהם משום שאינם חוזרים לעבודה, מביאים לידי כך שלא מבצעים את הצו. זה גורם לבזיון בית-הדין, דבר שהוא כואב, חזרה ולא צריך להיות. זאת המשאלה שאני מביעה. אני חושבת שכבוד השופטים בבית-דין לעבודה צריכים להביא זאת בחשבון, כאשר הם באים לפסוק לגבי עובדים הצריכים לחזור לעבודה. גם הקנס שיטילו צריך להיות במסגרת סבירה והגיונית כדי שהעובד יוכל לעמוד בו. כי אם לא כן — ממילא הוא לא יקיים את הצו ויש בזה בזיון של בית-הדין.

הנקודה הנוספת שאתעכב עליה: קיימים היום חמישה בתי-דין אזוריים לעבודה וקיים בית דין ארצי. בבתי-דין אלה מכהנים 16 שופטים. אין לי ספק שהמספר איננו מספיק, כי בתי-הדין לעבודה הוכיחו את עצמם ויצבור העובדים וכל מי שיש לו טענה פוגם לבית-הדין — העתירות והבקשות הולכות ומתרבות. אין ספק ששופטים העמוסים עבודה רבה כל כך אינם יכוילים גם לחסל את הפיגור, אפילו אם יעבדו בשתי משמרות.

אני מעריכה מאוד את המאמצים שעשו שר המשפטים ושר העבודה, שהוסיפו לאחרונה ארבעה שופטים. זאת תוספת רצינית וחשובה. מכאן אני מביעה משאלתי אליך, אדוני שר המשפטים, וגם אל שר העבודה, שתשקלו פעם נוספת ותעשו את כל המאמצים כדי למנות שופטים נוספים כתגבורת לבתי-הדין לעבודה. נקודה נוספת נכבדת לי מאוד מאוד, והיא מגור אחד בחיים החברתיים שלנו: יש 16 שופטים, ומתוך 16 השופטים יש רק שופטת אחת — היא כבוד השופטת חנה הרדוף. בהזדמנות זו רוצה אני לברך אותה מקרב לב, אותה ואת בית-הדין האזורי שהיא עומדת בראשה, אשר הוגינה פסק-דין בקשר לעתירתה של הדיילת העובדת ב"אל על" נגד קיפוח במקום עבודתה בגלל היותה אשה, והצביע על נקודות שונות גם בהסכם העבודה אשר בו היה משום אפליה כלפי הדיילות בשל היותן נשים. אני רוצה לציין בהערכה את העבודה שעשתה על-ידי בית-הדין בראשותה של השופטת חנה הרדוף. אין ספק שפסק-הדין, שהוא חשוב וקבע עובדות, יניא, לדעתי, גורמים רבים, המתדיינים וחותמים על הסכמים שונים, מלחזור על שגיאות שעשו בעבר, כי זהו התפקיד שיצב בית-הדין לעבודה. פסק-הדין היה ברור, הצביע על דברים מעשיים, קבע עובדות שיוכלו לשמש נדלרגלי הגורמים החותמים על הסכמים קיבוציים, שלא יחזרו על שגיאות שעשו בעבר. אני שואלת כאן את שר המשפטים — ואני יודעת מהי גישתו והערכתו. במיוחד לסגל הנשים העובדות במשרדו, שהוא לא פעם משבח את המשפטיות על העבודה החשובה שהן מבצעות, אשר ודאי איננה נופלת במאומה מהעבודה שמבצעים עמיתיהן לעבודה, המשפטים במשרד המשפטים. שאלתי היא: מדוע בין 16 שופטים בבתי-דין לעבודה יש רק שופטת אחת? האם אין עוד נשים עורכות-דין המכהנות שנים מספר כעורכות-דין ומשפטיניות גם בתחום הזה, המסוגלות, מוכשרות ומתאימות לא פחות מעמיתיהן השופטים לכהן בתור שופטות בבתי-הדין לעבודה? לדעתי, זה היה מוסף הרבה מאוד ונותן קצת ביטוי של סיפוק לאותה הרגשה המקננת בלבות הנשים,

חוק אותן? אולי לא צריך להוסיף כל תוספת מיוחדת. בסעיף 26(א) לאותו חוק נאמר, שפסק-דין של בית-דין אזורי, לפי סעיף 24 (ז) ניתן לערעור לפני בית-דין ארצי. ולהלן נאמר: "כל החלטה אחרת של בית-המשפט ניתנת לערעור אם נתקבלה רשות לכך בגוף ההחלטה או מנשיא בית-הדין הארצי או מסגנו". כאשר מדובר על "כל החלטה אחרת", פירוש הדבר גם החלטה בערעור. אם הוגש ערעור על החלטת הרשם בבית-הדין האזורי, חל סעיף 26(א), כי בדרך כלל קיימים כאן אותם נתונים, שיש צורך ברשות מנשיא בית-הדין הארצי או סגנו. לכן אפשר אולי להסתפק במחיקת המגבלה ללא כל תוספת, כי ממילא יחול סעיף 26(א).

אני רוצה להתייחס גם לנושא שקדמי חבר-הכנסת ביבי עמד עליו: האם יש הכרח בהמשך הסדרים הקיימים של מערכות מקבילות וגופדות לגמרי של בית-דין לעבודה ושל בית-הדין האחרים? חבר-הכנסת ביבי בצדק הצביע על כך, שמינוי שופט לבית-דין לעבודה קשור בתנאים מחמירים למדי. אין שם דרגה של שופט אשר כשירותו מגעת רק לכשירותו של שופט שלום, אלא כל שופט המתמנה לבית-הדין לע"ב בודה חייב להיות כשיר להתמנות לבית-משפט מחוזי. אם כן, חוק זה מתייחס בכבוד ראש רב לתפקידיו של השופט הזה.

בנקודה אחת או בשתי נקודות שונה דעתי מדעתו של חבר-הכנסת ביבי בנושא זה. לא הייתי מציע לבטל את ייחודו של בית-הדין לעבודה, מפני שמלבד מינוי השופטים יש בבית-הדין לעבודה מספר שותפים מהותיים וחשובים, שהם דרושים למאטריה זאת.

מדרכי ביבי (המערך, עבודה-מפ"ם):

כדי להסיר ספק, לא הצעתי לבטל את ייחודו של בית-הדין לעבודה.

יוסף גולדשמידט (מפד"ל):

אני שמח שהסדרת זאת. אולי אנסה כך את דעתי: ההפרדה הגמורה בין שופטים שיכולים לכהן בבית-דין לעבודה ובין שופטים שיכולים לכהן בבית-משפט מחוזי — הפרדה זו אינה דרושה. אם הכשירויות תהינה שוות אפשר אולי לשקול, שר המשפטים אולי מוכן יהיה לשקול, אם לחתור לקראת מעמד של שופטים ברמה נאותה, כפי שקבוע בחוק, ומנהל בתי-המשפט או נשיא בית-המשפט העליון יוכל לראוי לרוטציה מסוימת, דהיינו להעברתם של שופטים אלה בין בתי-דין לע"ב בודה ובין בתי-משפט אחרים. על-ידי כך נפרק קצת מעליו את ההפרדה הגמורה.

גם לדיעתי הגיעו מקרה או מקרים, שמועמדים לתפקיד שופט חוששים להתמנות לשופט בית-דין לע"ב בודה, מפני שיהיו, לדבריהם, מעגל סגור שממנו אין יכולים לצאת. גם האפשרויות של קידום בתוך המערכת הזאת, כלומר מאזורי לארצי, אינן מרובות; הן פחותות מאשר מבית-משפט שלום לבית-משפט מחוזי, או מבית-משפט שלום אחד לשני, במקום נוח יותר לשופט. הורדת המחיצות בין המערכות האלה, לפי דעתי, יכולה להקל.

אני מבין יפה שחוק שקיים בסך-הכל שלוש-ארבע שנים בודאי עובר תקופת נסיון והתנסות; צריכים היו ללמוד את דרך תפעולו של המוסד החדש

אני חושב שצריך ליצור מערכת אחידה של בתי-משפט במדינת ישראל, שאלה יהיו כפופים, בסוגיות מסוימות, גם בתי-הדין הרבניים.

אני יודע שדעה זו איננה מקובלת על רבים, אבל לעניות דעתי זוהי תיוה חשובה ומרכזית מבחינת של-טון החוק במדינה. לדעתי צריכה להיות אחידות זאת במערכת השיפוטית. אם נצטרך במרוצת השנים להוסיף עוד תפקידים לבית-המשפט העליון, כמו עניין של פירוש החוקה וכדומה — אבל זה עניין לעתיד לבוא — יש אולי ליצור במרוצת הזמן דרגה שיפוטית נוספת.

אני סבור כי במדינת ישראל צריכה להיות מערכת שיפוטית אחת ואחידה, ולא מערכות מופצלות שהאחת איננה גוגעת בחברתה.

מכל הטעמים האלה, גברתי היושבת-ראש, אני תומך בהעברת הצעת החוק לועדה.

היו"ר ט. סנהדראי:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת גולדשמידט.

יוסף גולדשמידט (מפד"ל):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. גם אני סבור שיש לקדם בברכה את הצעת התיקון, וההערות המועטות שאני עומד להשמיע אינן באות כדי לגרוע מהחובב אשר בהצעה המונחת לפנינו.

רצוני להתייחס בתחילת דברי לנאמר בדברי ההסבר להצעת החוק כהנאמה להבאת ההצעה. מוטב שם שרוצים לאפשר ערעור נוסף ברשות לבית-הדין הארצי כדי להביא לאחידות הפסיקה וממילא להלכה שיש לנהוג על-פיה. רצוני לשאול: האם יש בחוק הוראה הבאה להחיל על בית-הדין לעבודה את מה שנאמר בסעיף 33 לחוק בתי-המשפט בדבר "הלכה פסוקה"? אולי נשמט הדבר מעיני, אבל לא ראיתי בחוק בית-דין לע"ב דה סעיף מקביל לאותו סעיף הקיים בחוק בתי-המשפט. כלומר, מה שנאמר שם, כי בית-המשפט יונחה על-ידי הלכה שפוסקה בבית-משפט גבוה ממנו, בסעיף 33(א) לחוק בתי-המשפט — איננו חל באופן אוטומטי גם על בית-דין לעבודה. היה איפוא מקום ליצור איזה גשר בין שני החוקים כדי שהדבר יהיה ברור.

ואם יטענו לעומתי, שבית-הדין הארצי לעבודה הוא האינסטנציה הגבוהה ביותר במערכת בתי-הדין לעבודה, וממילא יחול עליו מה שנאמר בסעיף 33(ב) בחוק בתי-המשפט על בית-המשפט העליון — אשיב כי אינני בטוח שבלי אמירה מפורשת אמנם ניתן להשיג את התוצאה הזאת.

דומני שחברי הכנסת שקדמו לי בוויכוח כבר עמדו על השאלה, כיצד להגדיר בצורה ברורה מה שנקרא בהצעה "שאלה משפטית". והלא זכות הערעור תהיה נתונה רק בשאלה משפטית, כפי שנאמר בהצעת החוק. אגב, בדברי ההסבר נאמר כי בית-הדין האזורי, בעיר-עור על החלטת הרשם, יותר להחליט על שאלה משפטיות שעלתה לפני בית-הדין האזורי אגב דיונים בשאלות של הלגת שכר. על כן יש אולי מרחב מחיה גדול מדי בין מה שיכול להיות כלול בזכות הערעור לבין מה שאיננו יכול להיות כלול בה.

שאלה שלישית שאני רוצה להפנות לכבוד השר: האם יש צורך בהוראה חדשה, פרט למחיקה של המלים "לא תהיה נתונה לערעור נוסף", שודאי צריך למ-

מהססים ונזהרים למדי בטרם הם מגיבים את שוט פסק-הדין או את ההחלטה על בזיון בית-המשפט, לכל הכרוך בה. על כן הייתי מודה לשר אילון נדרש לנושא זה ומסר לבית מידע מלא, ואולי גם מניח את הדעת, שלדברים אלה ולספקות אלה אין הצדקה, באשר הדברים לא הגיעו עד כדי כך.

היו"ר ט. סנהדראי:

רשות הדיבור לשר המשפטים, לתשובה.

שר המשפטים י. ש. שפירא:

גברתי היושב-ראש, כנסת נכבדה. אני חייב לומר שלא ציפיתי לדיון רחב כל כך בהצעת חוק קצרה כל כך. לא אומר שהייתי לגמרי מופתע. תיארת לי שידובר בבתי-הדין לעבודה בכללותם, יעילותם והתקדמותם, וטוב שהתקיים פה בידור.

ייתכן שהתערבבו כאן כמה דברים, מאחרים ומקדימים ולהיפך. בוודאי יש מידה מסוימת של פיגור. אני חושב שהמידה אינה גדולה, בהתחשב בעובדה שהקמנו את בתי-הדין לעבודה עם 8 שופטים, לרבות 3 חברי בית-הדין הארצי. עכשיו יש לנו 16 שופטים, לרבות בית-הדין הארצי. הרכב בית-הדין הארצי נשאר כפי שהיה. במקום 5 שופטים באינסטנציה ראשונה יש לנו היום 13 שופטים, כלומר תוספת של 160%. זה הישג די מכובד בתקופת זמן די קצרה.

יש כמה דברים נכונים שהושמעו כאן, כמה דברים שהם נכונים אולי לגופם, אבל אילו היו מתעמקים בהם במקצת, לא היו רואים את הדברים כפי שראו אותם.

נכון הדבר שכדי להתמנות לשופט בית-הדין הארצי נזרי נחוצה קוואליפיקציה של שופט מחוזי. זו היתה לכה. כדי להיות שופט שלום נחוצה קוואליפיקציה נמוכה יותר, כלומר סטאז' קצר יותר. האמת היא שבדרך כלל הרוב המכריע של שופטי השלום שמתמנים, יש להם סטאז' גדול יותר מאשר המינימום הדרוש לפי החוק לשופט המחוזי. כך שזה לא הדבר הקובע.

יש דברים שמטבעם מחייבים קצת פיגור. ראשית, עניין נציגי הציבור. יש דעות שונות בקשר להשתתפותם של נציגי ציבור. יש חסידים מובהקים של השתתפותם של נציגי ציבור, יש מתנגדים מובהקים לכך, ואולם יודעים שבבתי-הדין לשכירות היו נציגי ציבור, עד שהדבר בא להכרעה בכנסת ואני שמתי נפשי בכפי ויצאתי חוצץ נגד השתתפותם של נציגי ציבור שמעכבים את העבודה. אינני אומר שיש לי דעה דומה בעניין בבתי-הדין לעבודה, כי זו סוגיה אחרת וצריך לתת לדבר הזה הרכבה זמן ולא להיחפז בהסקת מסקנות. בשום אופן אין להיחפז בהסקת מסקנות.

כל הנואמים, כמעט, שיבחו את התיקון, כדי שהוא יכניס אחדות. זוהי פרפקציה גורמת לריחוי ולריבוי אינסטנציות. הכנסת, פרפקציה גורמת לריחוי ולריבוי אינסטנציות. העניין עדיין לא נגמר. במקום שייגמר ב-1 בינואר הוא יידחה בהכרח עד שתהיה החלטה אם לאפשר הגשת ערעור, ואם כן, מתי יהיה הערעור ומתי יוחלט בו. מצד אחד התקדבנו למידה טובה יותר של שיפוט, ומאידך גיסא התרחקנו ממידה טובה של מהירות הדין. על-ידי כך גרמנו קצת לעינוי דין, שבא כתוצאה מההצעה הזאת. צריך לעשות זאת מטעמים שונים. אנחנו עושים זאת, אבל איננו יכולים שלא לשלם את המחיר. אנחנו חייבים לשלם את המחיר.

הזה. אך לאחר הנסיון שנצטבר עכשיו אולי הגיע הזמן לשקול הצעה זאת.

אינני יכול לתמוך ברעיון שגם בתי-הדין הרבניים יהיו בתוך מעגל ההחלפה או השותפות הזאת, בגלל הקוואליפיקציות הייחודיות הענייניות, לא רק המדעיות, שנדרשות מן הדיינים של בתי-הדין הדתיים-רבניים. גם אם שופט בבית-משפט זה דיין בבית-משפט זה יהיו בעלי ידע הולם בדיני התורה, אינני חושב שזה תנאי מספיק כדי שאפשר יהיה לחשוב על החלפת השופטים או הדיינים האלה במקום אחד לשני.

אם יתקבל הרעיון על הסרת המחיצות בין המער-כות האלה, תוך שמירה של מעמד השותפים הנוספים, כנון אנשי ציבור וכו', יהיה זה אולי צעד הגיוני למזג את שני החוקים — חוק בתי-משפט וחוק בתי-דין לעבודה — לחוק אחד שיהיו בו פרקים פרקים, פרק זה דיון בזה ופרק זה דיון בזה, אבל תהייה בו הוד-אות לא מעטות שיכולות להיות משותפות לכל המער-כות, או על כל פנים משותפות לשני המערכות האלה. הקידוב, אם יוחלט על כך, ימצא גם ביטוי אידיגוני במיוזג שני החוקים, שאמנם נתקבלו במרחק זמן זה מזה, דומיני כ-12 שנה, אבל ייתכן שהגיע הזמן לקרב אותם ולמזג אותם.

היו"ר ט. סנהדראי:

רשות הדיבור לאחרון הנואמים בדיון זה, חבר-הכנסת שמואל תמיר.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):

גברתי היושב-ראש, כנסת נכבדה. היו לי ספקות כאשר הוחלט על בתי-דין מיוחדים לעבודה, ואינני בטוח שספקות אלה חלפו ועברו. אולם במסגרת הדיון הנוכחי על הצעת התיקון, ששר המשפטים הביא לבית, אני רוצה לנצל את ההזדמנות ולהעלות לפני ולפני חברי הכנסת בעיה אחת, שנראית לי יסודית מאוד, לא רק במסגרת בתי-דין לעבודה ובמסגרת בתי-משפט בכלל, אלא מהבחניה של שלטון החוק והמשפט בארץ בדרך כלל.

יש התרשמות מסוימת בציבור, שבמקרים מספר, כאשר בתי-דין לעבודה פסקו וגזרו את אשר פסקו וגזרו, לא בוצעו החלטותיהם או לא בוצעו במלואם, ונוצר מצב של בזיון בית-המשפט על כל המשמעויות המרחיקות לכת הכרוכות בו.

פתחתי ואמרתי שאני מנצל את ההזדמנות כדי להציג שאלה לשר, משום שאין בידי, לא הצלחתי עד כה, לקבל מידע עובדתי אם אמנם התרשמות זו בדיון יסודה. אשמח אם שר המשפטים יודיע לבית שבכל המקרים כל ההחלטות של בתי-הדין לעבודה בוצעו.

אני נמנה עם אלה הסבורים שרק בדלית ביריה ולעתים רחוקות, ביחד בעניינים של שביתות, יש להיזקק לבתי-דין לעבודה. אולם באותם מקרים שזו קקים להם, אין מנוס מכך שפסק-הדין יבוצע עד תום. פה ושם דובר על משא-ומתן, על מחילה, על תשלום על-ידי גורמים ציבוריים בעד אנשים פרטיים — דבר שגוגל את הלכות החוק הפלילי. הרבה מאוד פורסם על כך גם בעתונות וגם בכלי התקשורת האחרים, ואין לך דבר שעלול לערער כל מסגרת של שלטון וחוק יותר מאשר אם אמנם ייווצרו מצבים בלתי-נסבלים כאלה. ההנחה היא שבתי-הדין עצמם

לעידעורים לבתי-משפט נמוכים יותר. הוא איננו כיום בית-משפט לעידעורים לבית-הדין לעבודה.

קשה לי להגיד כיצד מגדירים שאלה משפטית. זה בדרך כלל דבר המתעורר בכל מקרה שמבקשים רשות עירעור. יש ויכוח. הצד המבקש את העירעור אומר שיש שאלה משפטית. הצד השולל את העירעור אומר שאין קהדה משפטית. תפקידו של השופט להחליט בעניין זה.

הערה אחרונה לחבר-הכנסת גולדשמידט: אינני חושב שהחלטתו של בית-דין אוורי לעבודה, שיושב בעירעור ונותן פסק-דין המבטל את החלטת הרשם או מאשר אותה, יכולה להיכנס להגדרה של "החלטה אחרת". החלטה אחרת היא לדעתי הרבה פחות ממושג של פקדון באינסטנציה של עירעור. כך זה נראה לי. ייתכן שאיני צודק. זה תמיד ייתכן.

חבר-הכנסת אבנרי, ובמידה ידועה חבר-הכנסת לבנבראון באו בטענות נגד בית-הדין לעבודה, למה הם שפטו כפי ששפטו בקשר לשביתות. אם יש טענה נגד החלטותיו — אין זה המקום לבדור. אבל אם זה המקום ואם יש טענה, הטענה איננה נגד בתי-הדין. בתי-הדין לא פסקו מה שפסקו לפי מצב-רוח או לפי נימוקים קלוטים מן האוויר. הם פסקו לפי חוקים שהיו לפנייהם. אם החוקים טובים או רעים, הכנסת החליטה עליהם. לאחר שיש חוק לפני בית-דין, בית-הדין צריך לפסוק לפי אותו חוק.

אברהם לבנבראון (הרשימה הקומוניסטית החדשה): זה היה מלווה בהערות אישיות של כבוד השופט.

שר-המשפטים י. ש. שפירא:

הערותיו האישיות של כבוד השופט — כבודן במקומן מונח. אנחנו לא מדברים עכשיו על דברים אישיים, אלא על דברים מאוד ציבוריים.

אינני חושב שבתי-הדין הם מכשיר לשבירת שבות. תורת אילו היו מכשיר לשבירת שביתות, חוק ליישוב סיכסוכי עבודה לא היה מתקבל בכנסת ולא היה מתקבל בממשלה. אני חושב, במידה שטיפלתי בזה — וטיפלתי בזה הדבה מאוד — שהם לא נתקבלו שלא על דעת ההסתדרות. בכלל, כאשר מקימים בית-דין, כל בית-דין, צריך לצפות שיינתנו פסקי-דין שבעיני מיישור — ויכולים להיות אנשים חשובים מאוד ונכבדים מאוד — לא ימצאו חן, שלא יהיו שבעי-רצון מהם. זה החוק. לפי החוק הזה בתי-הדין צריכים לשפוט. אינני חושב שזה נכון כלפי בתי-הדין, אינני מדבר על העניין שצריך לשמור על כבודו של בית-הדין, שגם זו מצווה לא קטנה למי שרוצה שלטון חוק במדינה, אבל אי-אפשר לבוא לשופט ולומר: למה החלטת כפי שהחלטת, אם היה חייב להחליט כפי שהחליט, כפי שכתוב בחוק.

אורי אבנרי (העולם הזה — כוח חדש): הוויכוח הוא על החוק, בלי ספק.

שר-המשפטים י. ש. שפירא:

בשלב זה הוויכוח על החוק נסתיים מזמן, לא רק מזמן אלא דווקא מזמן לא רב. אני מתאר לעצמי, שחוקים ליישוב סיכסוכי עבודה הם חוקים המשתנים מזמן לזמן, מפני שאלה הם החיים הציבוריים. סיכסוכי עבודה הם החיים הציבוריים.

אין זה נכון שלא מתמנות שופטות, שאין יותר משופטת אחת מפני שאנחנו קונסרבטיביים, מפני שיש כאילו ספקנות למינוי שופטות. אי-אפשר למנות אדם שאיננו מועמד. זה אינו אומר שכל אשה שמציעה את עצמה תתמנה. אבל בדרך כלל אין הרבה מועמדות לשופטות. חברת-הכנסת ארבל-אלמולינו מראה פני השתוממות, אבל יושבים אתי פה שני חברי כנסת שהם בוועדת המינויים, כך שאני אומר מה שאני אומר בנוכחותם. אני האיש האחרון שזקוק לעצה טובה בשטח זה. יש לי הזכות להיות הראשון שמניח שופטות בישראל. היה זמן ששופט שלום התמנה על-ידי היועץ המשפטי לממשלה, ואני מניתי את השופטת הראשונה. לפני כל לא הייתה שופטת. יש מינויים של שופטות, הרבה יותר מאשר קודם לכן. אבל כפי שאמרתי, יש צורך במועמדות, והמועמדים, כנשים וכגברים, רצוי שיהיו מתאימים לתפקידם לדעת ועדת המינויים.

שושנה ארבל-אלמולינו (המערך, עבודה — מפ"ם): על זה אין ויכוח.

שר-המשפטים י. ש. שפירא: ויכוח אין, אבל תוצאות יש.

אורי אבנרי (העולם הזה — כוח חדש): מי מינה את דבורה הנביאה כשופטת?

שר-המשפטים י. ש. שפירא: על כך אין רישום.

אתם יודעים שהקמת בית-הדין לעבודה לא הייתה דבר קל. הייתה התנגדות במשך שנים רבות. סוף סוף באנו לכלל מסקנה, שבית-הדין לעבודה יוקם ביוזם-דיקציה שניתנה לו, בגבולות שניתנו לו, בלי עירעור לבית-המשפט העליון. זה היה נכון או לא נכון, אבל כך הוחלט. זה הוחלט לפני שלוש שנים. לא צריך למחר. בוודאי לא צריך למחר, אחרי ששניים-שלושה דברים מצאו את דרכם לבית-המשפט העליון כבית-משפט גבוה לצדק.

מרדכי ביבי (המערך, עבודה — מפ"ם): הרי זה המלמד.

שר-המשפטים י. ש. שפירא:

בל ניחצו. אני חושב, שהרבה אנשים אינם מבין רים ללכת לבית-משפט שלום במקום לבית-דין לעבודה. יש כמה גורמים, גורמים שמנה חבר-הכנסת גולדשמידט. אין אפשרות של התקדמות גדולה. גם זה שטח פעולה חשב מאוד, אבל מוגבל מאוד. יש אנשים שאינם רוצים להיסגר בד' אמות של עניין מיוחד. הם רוצים שדה רחב יותר.

אני חושב, שיש עוד סיבה. בתי-הדין לעבודה עדיין אינם ותיקים במידה כזאת, שאדם ניגש לעניין הזה בלי "אימתא דציבורא" מסוימת לפני דבר חדש.

מכאן — אין מקום לשאלתו של חבר-הכנסת גולדשמידט בקשר להלכה פסוקה, סעיף 33 לחוק בתי-המשפט. ראשית, גם זו שאלה משפטית, אם הם קשורים או אינם קשורים. על זה יחליט בית-הדין הארצי לעבודה לכשתתעורר שאלה ואינני רוצה להקדים אותו. שנית, לסעיף 33 של חוק בתי-המשפט המחייב את בתי-המשפט לקבל את מרותו של בית-המשפט העליון יש יסוד קונסטיטוציוני בזה שהוא בית-משפט

חבורת י, ישיבה שס"ח

— חוק בית הדין לעבודה (תיקון מס' 2) (ארבלי-אלמוזליו, שפירא, סנהדראי); חוק הסדרי משפט ומינהל (תיקון) (סנהדראי, שפירא) —

מה קורה לאדם שמקבל צו מבית-המשפט, נניח שלא ינגן בחוצצרה באחת בלילה, כשבא השכן ומת-לונן ובית-המשפט ציווה עליו להימנע, והוא לא כל כך מצייט, ואז בא הנפגע לבית-המשפט ואומר: ההוא לא צייט, זהו בזיון בית-המשפט? אני חושב שבעניין זה איננו ערוכים דינו, ואני חושב שבקרב נביא הצעה לכנסת — דווקא בנושא זה דגו הבוקר במשרד — כדי שהדברים ילכו קצת יותר מהר או שילכו באופן פשוט יותר. ואנחנו רוצים לרכז את זה במשרד ההוצאה לפועל. משרד ההוצאה לפועל צריך להבטיח את ביצוע פסק-הדין, שהאיש לא יתקע בחוצצרה באחת בלילה. ואם הוא בכל זאת תוקע — יבואו אליו הביתה ויתבעו ממנו קנס, יטילו עליו קנס, ויטילו עליו קנס גדול יותר אם הקנס ההוא אינו פועל, ואם השני לא יפעל — אזי קנס גדול עוד יותר, וכך הלאה וכך הלאה. לפי השיטה של היום בשטחים מסוימים פסק-דין של בית-המשפט הוא לפעמים הטפת מוסר. כלומר, האיש מקבל אותו כהטפת מוסר; טוב, אז הוא לא מצייט להטפת המוסר. אבל אני חושב שדבר זה יבוא על תיקונו.

דומני שעניתי על כל הדברים הנוגעים לחוק עצמו, ולא על טענות הנוגעות לחוקים אחרים, ואני מבקש להעביר את הצעת החוק לוועדת העבודה.

ה"ר ט. סנהדראי:

חברי הכנסת, אנו ניגשים להצבעה. לפנינו שתי הצעות: האחת — להעביר את ההצעה לוועדת העבודה, והשנייה — להחזירה לממשלה. אעמיד את ההצעות להצבעה זו מול זו.

הצבעה

ההצעה להחזיר את הצעת החוק לממשלה לא נתקבלה.

ההצעה להעביר את חוק בית-הדין לעבודה (תיקון מס' 2), תשל"ב-1972, לוועדת העבודה נתקבלה.

ה. חוק הסדרי משפט ומינהל (תיקון), תשל"ג-1972 *

(קריאה ראשונה)

ה"ר ט. סנהדראי:

שם, ויש מקומים רבים של קרקעות שלא שולם בעדן; ההפקעה לא הושלמה על-ידי כך שלא שולמו פיצויים. אנו מציעים שמקרקעין, שנמצאים בשטח תחולתו של צו החלת המשפט ובזמן מן הזמנים בין הקמת המדינה לבין היום שבו עבר השטח להחזקת צבא הגנה לישראל, כלומר בין 14 במאי 1948 ו-5 ביוני 1967, היו מוקנים למישהו או היו בהחזקתם או בניהולם של מי שאינם הבעלים, יהיו נלכסי המדינה מיום תחילתו של צו החלת המשפט, מיום ה-5 ביוני, אם הם נרכשו לצרכי ציבור לפי הדין שהיה קיים שם והתחילו להליכים לשם האקספרופריאציה או שהתחילו להקים עליהם בניין, הפיצויים צריכים להשתלם עכשיו על-ידי ממשלת ישראל או על-ידי מדינת ישראל, ראל, על-ידי האוצר, וזה לפי התאריך של יום החלת המשפט, 'או יום 23 ביוני 1968.

עושה ארבלי-אלמוזליו (המערך, עבודה-מפ"ם):
אבל שיעור הקנסות, אדוני השר, לא קבוע בחוק.

שר-המשפטים י. ש. שפירא:

שיעור הקנסות קבוע בחוק — לפי שיקול-דעתו של השופט.

אני חושב שזה לא נכון, מבחינה פרלמנטרית, מבחינת שלטון החוק, לערער על פסקי-דין לפני בית-הגבירים. יש בית-דין ארצי שלפניו אפשר לערער. מי שחושב שהחלטות אלה לא נכונות או מוגזמות — אפשר לערער. לא צריך לבקר את מי שאיננו יכול להשיב. השופטים אינם יכולים להשיב, לא מעל במת הכנסת ולא במסיבת עיתונאים. בעניין זה צריך להיות משהו מקביל לחובת ההתאפקות של השופטים.

עושה ארבלי-אלמוזליו (המערך, עבודה-מפ"ם):
זו היתה משאלה, ולא ביקורת.

שר-המשפטים י. ש. שפירא:

נתפטר, שזו היתה משאלה ותו לא.

עושה ארבלי-אלמוזליו (המערך, עבודה-מפ"ם):
זו היתה משאלה, לא ביקורת.

שר-המשפטים י. ש. שפירא:

אם כך, אין לנו ויכוח.

לשאלתו של חבר-הכנסת שמואל תמיר, האם בוצעו החלטות בעניין בזיון בית-המשפט: ובכן, פסקי-הדין נמצאים בהוצאה לפועל, ומוציאים אותם לפועל. על זה קיבלתי אינפורמציה רק תוך כדי שמיעת הדברים. ואני צריך לומר שבעניין בזיון בית-המשפט, בזיון בית-המשפט במובן המיוחד למונח הזה, כלומר אי-ציות להחלטת בית-המשפט, שבטרמינולוגיה האנגלית זה נקרא "בזיון בית-המשפט", ויש בזה בוודאי משום בזיון בית-המשפט אם לא מציינים לו — אני חושב שבדרך כלל אנחנו נמצאים לא על גובה רב. בהקשר אחר פעלתי היום בנושא זה.

שר-המשפטים י. ש. שפירא:

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. החוק הזה, שאת הצעתו אני מביא לפני הבית, נובע מעובדת קיומו של אותו שטח של ארץ-ישראל שעליו הוטל המשפט, המינהל והשיפוט של מדינת ישראל לפי פקודת סדרי השלטון והמשפט — והכוונה הפעם באופן קונקרטי לגבי מורחה של ירושלים.

אתם יודעים שבמזרח-ירושלים עד יוני 1967 היה כיבוש של עבר-הירדן המזרחי, ובין היתר הם הפקיעו קרקעות. ממשלת ישראל ומדינת ישראל באו במקום השלטון הקודם, או יותר נכון: באו לשלוט

והבנייה, תשכ"ה—1965. אם לא הופעלו הליכים אלה על-ידי שלטונות ישראל, ואם שלטונות ישראל לא השתמשו עד היום בסמכויות שיש להם לשם הפקעה לפי הפקודה של הפקעה לצרכי ציבור משנת 1943, לפי פקודת העיריות, לפי חוק התיכונן והבנייה במידה שהוא נוגע בסוגיה זו — אז כל זמן שמדובר באדמה שהופקעה כליל או שהוחל בהליכים לגביה והם לא הושקו למו על-ידי שלטונות ירדן, דין הוא שהאדמה הזאת תשוחרר, ואין להסתפק בתחליף של פיצויים. כי מעצם העובדה שאנחנו כאן מונעים את אפשרות השיחרור יוצא, שאנחנו מכירים בצעד שנעשה על-ידי שלטונות ירדן. זה מהצד המדיני. ואיני חושב שעלינו לנהוג כך. אני חושב שזה יהיה צעד שאיננו נכון.

נסים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית):
האם זו כל הבעיה?

משה נסים (גח"ל):

אמרתי מצד אחד, מהצד המדיני. מהצד השני קיימת הבעיה של הבעלות של אותם יהודים על הנכסים האלה. ואני דורש לזכותם של אותם יהודים, שהיו בעלים לפני קום המדינה על נכסים אלה, שהנכסים ישוחררו, ושל רק ישולמו עליהם פיצויים.

ולא כל בלבד. לפי הצעת החוק, גם לפי נוסח החוק הקיים, הפיצויים משתלמים לאפוסטרופוס הכללי. כאשר הם משתחררים לפי סעיף 5(ב), כאשר יש הפקעה מצד מדינת ישראל, הכסף משתלם לאפוסטרופוס הכללי, הוא מופקד אצל האפוסטרופוס הכללי עד שתבוא בקשה של אותו יהודי לטעון על בעלותו באותו הנכס. יותר נכון: במקום שיחרור בנסיבות אלה הוא יוכל לקבל את הכסף. אני טוען שיש פה מצב דברים שאינו מאפשר לאזרה, לבעל אותו רכוש, את מיצוי זכותו לקבל פיצויים כראוי, משום שלא ניתנה לו האפשרות להתדיין, לטעון בעצמו כנגד הרשות המפקיעה, לגבי סכום הפיצויים.

לכן צריך בנסיבות אלה, במצב דברים זה, לאפשר בחוק לאותו אדם שהגנס שלו שוחרר, או שאינו יכול להשתחרר וסכום הפיצויים הופקד אצל האפוסטרופוס הכללי, צריך לאפשר לו התדיינות עם הרשות המפקיעה, על-מנת שגובה הפיצויים יהיה כפי שיכול היה להגיע אליו אילו טען לעצמו.

לפיכך נראה לי שהצעת חוק זו טענה תיקונים בלא מעט מפרטיה, והפרטים פה אינם רבים. את עמדתנו הסופית להצעת החוק נקבע רק לאחר שנראה כיצד יפול דבר בוועדה של הכנסת.

הי"ר ר. ארזי:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת שמואל תמיר, ואחרי לחבר-הכנסת אבנרי.

שמואל תמיר (המרכז התפשי):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת. שוב אנו דנים בהצעת חוק, הצעת תיקון, בנושא שעל פני הדברים הוא משפטי גרידה, אבל לאמיתו של דבר יורד לשורש בעיות יסוד בחיינו המדיניים. אירע כך שאת הצעת החוק הזאת מביא שר המשפטים לבית ימים אחדים בלבד אחרי שעצרת האומות המאוחדות התליטה שעל ישראל לשים קץ לכל אשר עשתה בשטחים, להימנע מכל פעולה נוספת ולבטל את כל אשר נעשה.

יש קרקעות כאלה אשר הופקעו במזרחה של ירושלים, ההפקעה לא הושלמה, ופיצויים לא שולמו.

משה נסים (גח"ל):

לא שולמו על-ידי מי?

שר המשפטים י. ש. שפירא:

ההפקעה לא הושלמה על-ידי השלטון הקודם, ולא שולמו פיצויים, ולכן אנו מציעים לתקן את חוק הסדרי משפט ומינהל בהתאם לכך, ואני מבקש להעביר את ההצעה לוועדת החוקה, חוק ומשפט.

הי"ר ר. ארזי:

חברי הכנסת, אנו עוברים לדיון. הדיון הוא אישי, במסגרת 10 דקות לנואם. רשות הדיבור לחבר-הכנסת נסים, ואחריו לחבר-הכנסת שמואל תמיר.

משה נסים (גח"ל):

אדוני היושב-ראש, קודם כל הרשה לי לברך אותך על ניהול הישיבה בידך לאחר היבחרך לסגן יושב-ראש הכנסת.

חברי הכנסת. שר המשפטים אמר שירושלים המזרחית, כידוע, היתה שטח שנכבש בידי שלטונות עבר-הירדן. אני חושב שאפשר לקבוע אותה קביעה, ובוודאי שר המשפטים סבור כך, לא רק לגבי מזרח-ירושלים אלא לגבי כל אותם שטחי ארץ-ישראל שנכבשו על-ידי אותם שלטונות במלחמת השיחרור. בוודאי אין להבדיל בין ירושלים, שכם או עיר אחרת במערב הירדן, אשר שוחררו על-ידי צבא ישראל במלחמת ששת-הימים.

מכאן הערות אחדות לגופה של הצעת החוק. שר המשפטים נימק את הצורך בהצעת חוק זו בכך, שכאילו נועדה אך ורק לשם מתן פיצויים לאותם אנשים — כך אמר שר המשפטים — שהקרקע שלהם הופקעה בידי שלטונות ירדן לפני מלחמת ששת-הימים, אבל לא שולמו בגינה פיצויים. נראה לי שהצעת החוק לפי ניסוחה יש בה כמה יסודות נוספים שלא הועלו בדברי ההסבר של שר המשפטים.

קודם כל, עצם העובדה שההצעה הזאת קובעת שמעתה היו נכסים אלה הכלולים בתקנה (ד) כנכסי המדינה, פירושה שזה לא רק עניין הפיצויים, זה קשור גם לבעיות שיחרור הנכס על-ידי האפוסטרופוס הכללי, לפי סעיף 5(ב) של החוק המקורי.

מנוסח הצעת החוק הזאת יוצא, שהיא שוללת — כך אני מבין אותה — את זכות השיחרור של נכסים שהיתה קיימת לגבי אותם סוגי נכסים שפורטו בהצעת החוק הנוכחית ולא פורשו בחוק המקורי. פירושו של דבר שהצעת החוק הזאת שוללת את הבעלות מידי אנשים, מידי יהודים, שהיתה להם בעלות על אותו רכוש לפני קום המדינה. לפי השקפתי, אני חושב שזה צריך להיות לפי השקפת כולנו, הם הוסיפו להיות הבעלים האמיתיים והחוקיים של הנכס גם בתקופת הכיבוש הירדני, והדבר נשלל מהם עתה בהצעת החוק. מה שמאפשרים להם היום בהצעת החוק זה קבלת פיצויים ונמנעת מהם האפשרות של שיחרור הנכס.

מדובר על נכסים שהוחל לגביהם בהליכים של רכישה לצרכי ציבור, לפי הדין שהיה חל על השטח אותה שעה וביום תחילתו של הצו נועדו לשמש לצרכי ציבור כמשמעותם בסעיף 188(ב) לחוק התיכונן

תופיק טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. הצעת החוק באה לתקן את ההוראות, שלפיהן שוחררו נכסים בירושלים המזרחית שהיו שייכים לבעלים ישראלים לפני 1948 והועברו לטיפולו של הממונה על רכוש האויב בת-קופת השלטון הירדני. הצעת החוק מטפלת באותם נכסים שלא ניתן להחזיר אותם לבעלים, משום שבי-נתיים הוקמו עליהם בניין ציבורי או בניינים ציבוריים, ומסדירה את תשלום הפיצויים בעדם. התיקון הגיוני לכאורה, אך לנו יש דבר-מה לומר בנוגע לחוק המקורי שנתקבל בהתנגדותו ב-1970 ושכאם לתקנו כעשוי, כי התיקון הזה מעורר את הבעיה היסודית שאותו חוק נגע בה.

חוק זה לא רק שהוא בגוי על עובדת כיבושה וסיפוחה של ירושלים הערבית, אלא הוא גם מוכיח את אופיו הגועני והשובני של הסיפוח והכיבוש. החוק המקורי חושף את מערכת התחיקה הבאה לחוק את הכיוון של הנצחת סיפוח וכיבוש זה. החוק המקורי, שהצעת התיקון נוגעת אליו, אמנם מאפשר את שיח-דורם של נכסים בירושלים המזרחית שבעליהם הם ישראלים, אך מתעלם כליל מכוונותיהם של אזרחי ירושלים המזרחית הערבים בעלי הנכסים בירושלים הישראלית ומותירים אותם משוללי זכויות לגבי נכסים שהופרדו מהם מאז קום המדינה.

מדיניות של יושר ציבורי וכיבוד זכויות האדם אינה נהגת איפה ואיפה. לזכור לזכור השייכות הלאומית, כפי שנו-הגים הממשלה והחוקים שהיא מציעה. אך זהו אופיו של כיבוש ושל החוקים הצומחים על קרקעיתו. מדוע לאזרח הישראלי היהודי אפשר לשחרר את הרכוש הנמצא בירושלים המזרחית, ומדוע תושב ערבי של ירושלים המזרחית רכושו בירושלים, "המאוחדת" כב-יכול, אסור עליו?

זה רק מוכיח את הצביעות שבדיבור על איתור ירושלים, על שיוויון הזכויות שהוקנה, בכיכול, לכל אזרחיה; זה רק מוכיח שכאן, כמו בכל יתר השטחים הכבושים, קיים שלטון כיבוש הפועל לרמיסת זכויות העם הערבי הפלשתינאי ולחיסולן.

כבוד השר יכול אולי להגיד לי שזה דיבור שלא לעניין החוק הגדון. זה נוגע לו ועוד איך נוגע לו, אדוני השר, כי התיקון הזה והחוק-האב שרוצים לתקנו הם חוליה ברשרת חוקי הכיבוש והסיפוח, שאנו מגנים ומוקיעים. חוקים אלה ותיקוני חוקים אלה משלימים את פעולת ההפקעה הנרחבת, הפקעת רכוש ואדמות וגירוש תושבים ערבים ממקומותיהם, להבטחת ההת-יישבות ופגיעה בזכויות האוכלוסיה הערבית.

האיום האחרון בנישול שש המשפחות הערביות הגרות בגבעה הצרפתית במזרח-ירושלים, יותר מ-60 נפש שהיו בעבר תושבי הכפר ליפתא ועברו לאדמו-תיהם על הגבעה כבר בשנת 1948 ובנו בתים וחידשו את חייהם, הפקעת בתיהם והנסיון לגשלם משם ול-הפוך אותם לפליטים בפעם השנייה - זהו כתם שחור על מדיניות הממשלה בירושלים המזרחית. אנו מגנים מעשה נישול חדש זה ותובעים את ביטול ההפ-קעה ושמירת זכויותיהן של משפחות ערביות אלה.

כל הפעולה הזאת של הרחבת מתמדת של גבולות עיריית ירושלים, של נישול תושבים מרכושם בירושלים

לגבי ידיים, לגבי אותו רוב הקובע היום באומות המאוחדות, אין כל הבדל בין מה שכלול בחוק הסדרי משפט ומינהל ובין מה שאינו כלול בו. אין כל הבדל אם ממשלת ישראל החליטה לצקת את החוק והמש-פט הישראלי בתחומי ירושלים, ואילו ביתר השטחים המשוחררים לקיים ממשל צבאי מכוח הכיבוש. בבשי-לם אלה הם כולם שטחים מסופחים שלא כדן שעלינו לא לעשות בהם דבר על-מנת שנגטוש אותם בבוא השעה שהם יקבעו בשבילנו, ולמעשה הם קובעים שהיא כבר עברה.

לכן כשאתה רואה מה סבורים האויב וידידיו לגבי מה שקורה בארץ הזאת, זה נראה לפעמים לא רק עצוב, זה כמעט טראגיקומי איך אנחנו עוד מדק-דקים בדיקדוקים בין השטחים שהחלטנו כבר לגביהם סופית, וזאת ירושלים, לבין השטחים שהחלטנו לג-ביהם חלקית - וזאת רמת-הגולן, עם הסידורים המיו-חדים מאוד שלה בענייני משפט, לבין השטחים שאנחנו חפצים שאולי יהיו שלנו - וזאת רצועת-עזה, לבין השטחים שראש הממשלה התבטאה לאחרונה כי אינה רוצה שיבואו במסגרת הריבונות הישראלית, משום שאינה רוצה בעוד 600,000 ערבים. זה נראה לא רק עצוב, כאמור, אלא גם טראגיקומי, כי מי שנמצא בחוק אינו רואה את האבחנות האלה, וחבל מאוד שאנחנו עושים אבחנות שאין להן כל קשר עם המציאות ושהן רק בבחינת משחק שח עם עצמנו, כפי שהגדיר זאת ראש-הממשלה המנוח לוי אשכול.

אשר להוראות החוק עצמן: חברי הכנסת, לדעתי, שעה שאנו דנים בהן, בראש וראשונה הן מעלות מח-דש את השאלה מתי תפעיל הממשלה ותביא לכנסת חוק כדי לעשות דין ולשלב סופית ולכל דבר, מב-חינת חוקי הבעלות במקרקעין, את ירושלים ויושביה בין המדינה. לפני שנים מספר, באחד הדיונים על חוק הסדרי משפט ומינהל, הבאתי לפני הבית, בהס-תייגות יחיד, את ההצעה שלא נסתפק בשלב-הביניים שנקטנו - ושר המשפטים ודאי זוכר זאת - אלא נעשה את מלוא הצעד וניתן פיצוי נאות ליושבי מזרח-ירושלים על נסיבות, שלא היתה להם שליטה בהן ושלל הם אשמים בהן כתושבים וכאזרחים, ונפצה אותם בגין כל הרכוש שיש להם במערב העיר או במר-חבי ישראל, ולא רק נפצה אותם בכסף, אלא במקום שם הדבר אפשרי גם נעביר לרשותם את הבעלות. לאחר זמן, אם כי באיחור, שמחת שמשלת ישראל מתכוונת לנקוט את הדרך הזאת. המוצעת, וגם פורסם שלא-ת-רונה היה דיון בוועדת שרים מתאימה.

אני רוצה לעשות שימוש בזה, שאנו דנים היום במסגרת חוק הסדרי משפט ומינהל, ולהאיץ בממשלה ולקרוז לה להביא לפנינו הצעת חוק מסודרת ונאותה שתסדיר את מצב הרכוש במזרח-ירושלים במסגרת צודקת, על-מנת שאנחנו בעצמנו לא נקים דין אחד לחלק אחד של העיר ודין אחד לחלק אחד של העיר ושנקבע במו ידינו איחוד סופי לכל דבר, לפחות בין שני חלקי העיר שלגביהם מוסכם על הכל שיישאו-בתחום של מדינת ישראל.

היו"ר ד. ארזי:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת טובי, ואחריו לחבר-הכנסת ביבי.

באשר לנקודה נוספת, הייתי רוצה מאוד כי שר המשפטים ישים לב אליה, משום שזו אולי הנקודה העיקרית שבגללה גטלתי את רשות הדיבור, והיא: בעוד שממשלת ישראל עושה כל מאמץ כדי לפצות ערבים על רכושם, הרי למעשה ממשלות ערב ומדינת ישראל, שאף בידה חלק מנכסים ערביים, מתעל-מות כליל, ולצערי כליל — ואני מדגיש זאת — מו-כיותיהם של יהודים מארצות ערב שהגיעו לארץ בחר-סר כל, כאשר כל רכושם הוחרם והם הגיעו לארץ בגפם. יהודים אלה לא זכו עד היום הזה לראות פרוטה שחוקה תמורת רכושם בארצות ערב.

אדוני שר המשפטים, יושבים פליטים ערבים מהארץ — שמדינת ישראל מחזיקה ברכושם, בין שהיא מחזיקה אותו גם עכשיו, בין שמכרה חלק ובין שהיא מקבלת דמי שכירות — יושבים ערבים אלה על רכוש יחדי במדינות ערב. אבל יהודים מארצות ערב אינם יודעים מה גורל רכושם. ומאחר שהממשלה, לפי הבשורות שהיו בעתונות, עומדת להביא לכנסת הצעת חוק בדבר פיצויים של ערביי מזרח-ירושלים, יהיה זה אך מן הצדק המינימלי לכרוך בהצעת חוק זו גם רעיונות ומעשים בדבר פיצויים של יהודים מארצות ערב על רכושם. לא ייתכן שאותם מאות מיליוני דולרים שגשגור בארצות ערב בצורות שונות, כמו אדמות, כספים, בעין, שטרי חוב, פקדונות בבנקים וכו', יהיו בבחינת דבר מופקר. על כן, אדוני שר המשפטים, בעניין זה אני סבור שאין ממשלת ישראל יכולה עוד לומר: נחכה ונראה.

בנושא זה אני רוצה לומר לחברי הכנסת טובי, שאני מוקיר אותו אישית, כי היה מייטיב אילו היה תובע גם את. צדקתם של אותם יהודים מארצות ערב.

דוד קורן (המערך, עבודה—מפ"ם):
ואם הוא יתבע, האם ישמעו אותו שם?

מרדכי ביבי (המערך, עבודה—מפ"ם):
הוא טוען שכן.

משה נסים (גח"ל):
כאן יש לו חופש מלא. שם לא היו נותנים לו לדבר. שם לא יכול היה להיבחר לשום מוסד פר-למנטרי.

משה שחל (המערך, עבודה—מפ"ם):
חברי הכנסת נסים, האם אתה חושב שהוא אינו יודע?

מרדכי ביבי (המערך, עבודה—מפ"ם):
אני רוצה לומר, שאם הוא תבע את זכות הפי-צויים לאותם ערבים שהשאירו רכוש בירושלים היש-ראלית...

משה נסים (גח"ל):
ירושלים הישראלית היא אחת.

מרדכי ביבי (המערך, עבודה—מפ"ם):
רציתי לתקן את עצמי: ירושלים המערבית. אם חברי הכנסת טובי תבע את זכות הפיצויים לאותם ערבים שהשאירו רכוש בירושלים המערבית, הרי שצריך הוא לכוזר שיהודים רבים בארץ נקלטו

המזרחית וסביבתה, כל פעולות ההחלטה להשתלטות ישראלית על מפעלים כלכליים, כגון חברת החשמל — כל אלה מנוגדים להחלטות המוסדות הבין-לאומיים של עצרת האומות המאוחדות, כפי שנוקבלו מחדש לפני שבוע בעניין המצב באזור וגם בנוגע למצב בירושלים עצמה. כל הפעולה האנטי-ערבית הזאת היא חבלה בסיכויי השלום ובעתיד היחסים הטובים בין שני העמים.

ממשלת ישראל מעמידה פנים של זילזול ואי-אכ-פתיות בהחלטות עצרת האומות המאוחדות, הנוגעות למשבר באזור וגם לירושלים עצמה. אך התנהגות בלתי-אחרתית ומופקרת זו היא רק בעוכרי השלום, בעוכרי האינטרסים החיוניים של עם ישראל. מדי שנה בשנה מבודדת מדיניות זו יותר ויותר את ממשלת ישראל בזירה הבין-לאומית. השנה כללה החלטת העצרת קרי-אה נגד הגשת סיוע העלול להיות עזרה לכיבוש, ומי-גמה זו תלך ותגבר, ושום הסתמכות על כוח החרב ועל תמיכת האימפריאליזם האמריקני לא תציל את המדיניות הישראלית, החוסמת את הדרך בפני השלום, מעלייה על שוקת שבורה ומפשיטת-רגל.

בני שני העמים בירושלים צופים למערכת יחסים אחרת בעיר ההיסטורית והחשובה לכולם, צופים שיחיו בה בייחוד, בשוויון, בכבוד הדדי, בלי מחיצות והפרדה. אך זה לא ייתכן בתנאי כיבוש וברמיסת זכויות הולדת, אלא בתנאי שלום, שיכבדו ויבטיחו את הזכויות הצד-קות של שני העמים. זה ייתכן בתנאי שלום בלי כי-בושים ובלי סיפוחים; בתנאי נסיגת ישראל מכל השט-חים הכבושים, בביצוע החלטת מועצת הביטחון, בכי-בוד החלטות האו"ם על ירושלים.

אנחנו מציעים להחזיר את הצעת החוק לממשלה.

היו"ר ד. ארזי:
רשות הדיבור לחבר הכנסת ביבי, ואחריו לאחרון הגומאים, חבר הכנסת אבנרי.

מרדכי ביבי (המערך, עבודה—מפ"ם):
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. מאחר שירוש-לים חוברת לה יחדיו לעולם יהיה זה צודק שממשלת ישראל תביא חוק זה, כדי לפצות אותם ערבים שאד-מותיהם הוחרמו על-ידי ממשלת ירדן ושלא באו על פיצויים מאחר שממשלת ישראל היא היורשת של אותה ממשלה.

אדוני שר המשפטים, עם כל הסכמתי העמוקה לעשיית הצדק לאותם ערבים מירושלים המזרחית שאד-מותיהם הופקעו, אינני יכול להתעלם מהצד העקרוני לגבי הבעיה של תשלום שני בעד קרקעות יהודיים, שהיו פעם ברשות יהודים ונלקחו על-ידי ערבים, שהפ-כו למעשה לבעליהם הבלתי-חוקיים. אם כי לפי הדיון לא מוגיע לאותם ערבים פיצוי נוסף, הרי שלפנים משורת הדין זהו אולי ויתור נכון מצד הממשלה, אבל אסור, לדעתי, שצעד זה יהווה תקדים גם להבא.

לצערי אנחנו נמצאים עכשיו בתקופה שבה הח-ליט האו"ם, בעניינים הנוגעים לישראל, החלטות שהתעלם בהן כליל מכל אותן תחושות עמוקות ביותר שעם ישראל רוחש לאדמתו, והוא מנופף, לצערי, לעתים קרובות באזהרות והחלטות, שמוטב היה שאותו מוסד המבקש לעשות שלום בין העמים לא היה מנופף בהן לעתים קרובות כל כך לעומת ישראל.

תמיד לשאול: מדוע קרה מה שקרה, לדבריו, או מה שלא קרה, לדבריו, במקום פלוני לאדם פלמוני, או לקבוצת אנשים פלמונית? אלוהים אדירים, חבר-הכנסת טובי הוא פרלמנטר ותיק מאוד, הוא יודע לשאול שאלות ולקבל עליהן תשובות. אם אני בא להציע הצעת חוק על מה צריך לקרות לאדמותיהם של אנשי מזרח-ירושלים, אדמות שהופקעו או שהבנייה עליהן לא הושלמה, והוא אומר שכתוב ב"דברי הכנסת" על אנשים שהם אקס-תושבי ליפתא — אילו היה שואל שאלתה הייתי בודק זאת. אני צריך לומר, שצורה זו של הבאת אינפורמציה לפני הכנסת, בלי לתת צל של אפשרות לבא-כוח הממשלה לבד, לבחון, להצדיק, להצטרף, לבקש סליחה, להבטיח פיצויים, או משהו אחר — היא בלתי-פרלמנטרית. אתה צריך לשמוע את דברי חבר-הכנסת טובי, לקבל את הסיפור כאילו הוא אמת.

תופיק טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
זו אמת, זאת עובדה.

שר-המשפטים י. ש. שפירא:
על סמך מה אתה אומר זאת?

תופיק טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
תשאל את פרקליט המדינה.

שר-המשפטים י. ש. שפירא:
מפני שאתה אומר שזאת עובדה? אם רצית שסיפור זה יבא לשולחן הכנסת, מדוע לא שאלת שאלתה בדרך הפרלמנטרית הנכונה? אם זה נכון, מה עשתה הממשלה? מדוע לא עשית זאת? — לך פתרוני.

תופיק טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
הגשתי שאלתה לראש הממשלה.

שר-המשפטים י. ש. שפירא:
לא ראיתי אותה. אם הוגשה שאלתה לראש הממשלה, היא תובא אלי כדי שאתן עליה תשובה, כי ראש הממשלה מעבירה אלי דברים הנוגעים למזרח-ירושלים. או-אז הייתי מתייחס לכך במליאה; אבל לומר בנאום מה שאמר חבר-הכנסת טובי — זאת היא דרך בלתי-פרלמנטרית.

אני מבקש להעביר את הצעת החוק לדיון בוועדת החוקה, חוק ומשפט.

ה"ר ד. ארזי:

חברי הכנסת, אנו עוברים להצבעה. יש לפנינו שתי הצעות: האחת — להעביר את הצעת החוק לדיון בוועדת החוקה, חוק ומשפט; השנייה — להחזיר את הצעת החוק לממשלה. אעמיד להצבעה את שתי ההצעות זו מול זו.

ה הצבעה

ההצעה להחזיר את הצעת החוק לממשלה
לא נתקבלה.

ההצעה להעביר את חוק הסדרי משפט ומינהל (תיקון), תשל"ג-1972, לוועדת החוקה, חוק ומשפט נתקבלה.

בתנאי קליטה מן הגרועים ביותר ורכושם נלקח מהם בכוח. גם הם לא באו על סיפוקם.

לא באתי ליטול את רשות הדיבור הפעם אלא כדי להתריע בעוד מועד על הצורך בתיקון המעוות הזה.

ה"ר ד. ארזי:

חבר-הכנסת אבנרי אינגו, אבקש איפוא את שר המשפטים להשיב למתווכחים.

שר-המשפטים י. ש. שפירא:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. תמיד קל יותר להשיב לוויכוח או לדברים שנאמרו בוויכוח על הצעת החוק מאשר על דברים שאינם נוגעים להצעת חוק זו. מה באה הצעת החוק לומר? היא באה לתקן מצב, שחשבונו ושגרה היה לנו כי הוא מסוכן לפי חוק הסדרי משפט ומינהל. אמרנו: במשך 19 שנה היתה מזרח-ירושלים בידי ממשל עבר-ידינו והם הפקיעו קרקעות לפי החוקים שהם הנהיגו; הם מכרו קרקעות שהפקיעו ואת הקרקעות קנו אנשים מן הישוב שם, שחשבו כך, אם הם קונים אותם מממשלת עבר-הידן, קנייתם טובה. יכלה להיות לנו עמדה אחרת, אבל אמרנו, שאם הם הפקיעו קרקעות והקימו עליהם בניינים הרי אם לא שולמו על כך פיצויים, הממשלה שלנו תשלם פיצויים. התברר שיש קרקעות שאף-על-פי שהפקיעו אותן לא הקימו עליהן בניינים, אבל יש צורך, לשם הבניין וההתפתחות של מזרח-ירושלים, להעביר לרכוש הציבור, אם לפי חוק התיכ-נון והבנייה ואם לפי חוק אחר, ואז ישלמו לבעלי הרכוש את ערך הקרקע שלהם כפי שהיה או ביום החלת המשפט הישראלי, שהוא יום 27 ביוני 1967, או ביום 27 באוגוסט 1968, שהוא היום שהתפרסם ברשומות חוק הסדרי משפט ומינהל. זה הכל. אינני רואה איזו זכות אצלנו שוללים מבעלי הקרקעות. בגלל פיתוחה של מזרח-ירושלים היה צורך להפקיע לא מעט קרקעות לצורך היה לשלם בעדם פיצויים, ואין הדבר אם הקרקע שייכת ליהודי או לערבי. לא נבחין ולא הבחנו בזה. אין מחיר אחד לזה ומחיר אחר לזה.

עכשיו בא חבר-הכנסת ביבי וכיד הראייה מראש, שהוא גיחך בה, מתווכח עם חוק שעדיין לא הגשנו, ואומר: אינכם יכולים להביא חוק שאתם עומדים להביאו, אלא אם תדאגו לפיצוי ליהודים אשר רכושם נשדד בעוראק, במצרים, בכוריה ובארצות ערב ביות אחרות. אנחנו נדבר בעניין זה כאשר יונח החוק על שולחן הבית.

אני רוצה לומר לחבר-הכנסת ביבי שיבא בחשבון את העובדה, שהמדיניות של ממשלת ישראל מאז ומקדם, על כל פנים מתחילת שנות החמישים, היתה לשלם פיצויים לאותם נפקדים שהם תושבי ישראל, ולא לומר להם: תמתינו עד שכל התביעות של אז-רחינו היהודים שבאו ממדינות ערב, או תביעות הפליטים היושבים בארצות ערב ואשר רכושם נשאר בישי-ראל, תתמלאנה. לא נהגנו כך. נהגנו לשלם לתושבי ישראל פיצויים על רכושם. למעשה שולמו פיצויים בשלמותם לכל מי שאפשר היה למצוא, עד מלחמת ששת-הימים. אבל, כפי שאמרתי, זוהי החלטת לעתיד לבוא.

אני מתחיל לתמוה מדוע חבר-הכנסת טובי יודע

— חוק מס הכנסה (המס על הכנסה מעבודה בקטיף פרי הדר) (ארוז, דינשטיין, ש. תמיר, גולדשטיין) —

ו. חוק מס הכנסה (המס על הכנסה מעבודה בקטיף פרי הדר), תשל"ג—1972 *

(קריאה ראשונה)

על-ידי שירות התעסוקה ובמסגרת המיבצע המיוחד לגיוס כוח-אדם בעונה הנוכחית.

חברי הכנסת, עונת הקטיף החלה. אני מקווה כי התמריץ אכן יהיה אפקטיבי וניתן יהיה לגייס את כוח-האדם החסר.

אבקש איפוא את הכנסת להצביע בעד העברת החוק לדיון בוועדת הכספים, לשם הכנתה בהקדם לקריאה שנייה ושלישית.

היו"ר ר. ארוז:

הדיון בהצעת החוק יהיה אישי. רשות הדיבור לחבר-הכנסת גולדשטיין, ואחריו לחבר-הכנסת ביבי.

אהרן גולדשטיין (גח"ל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. האמת היא שאני נני מבין כל כך את הצעת החוק. המטרה המוצהרת של החוק, כפי ששמענו מפי סגן שר האוצר, היא כי במסגרת גיוס מיוחד של כוח-אדם ניתן יהיה לגייס עובדים לעבודות הקטיף של פרי ההדר. אם אמנם זוהי המטרה, והיא מוגבלת לעובדים שעבדו רק 14 יום בעבודות קטיף בעונה זו, מה טעם בהחלת החוק אם קובעים ניכוי במקור בשיעור של 25% על ההכנסה הזאת?

אנו מכירים ויודעים מה היא ההכנסה של פועל שכיר בחקלאות. עובדים אלה אינם נחשבים לבעלי הכנסות גדולות. אני מטיל בכלל ספק אם פועל בחקלאות משלם מס בשיעור של 25%. יש לעיתים שמש ההכנסה של פועל העובד בחקלאות הוא שלילי, בעיקר כשאנו מדברים כאן על פועלים שהקטיף בשבילם זהו עיסוק נוסף ולא העיסוק העיקרי שלהם. אם נביא בחשבון שפועל כזה ישתכר 25 לירות ליום, הרי לאחר 14 ימי עבודה הוא יגיע להכנסה של 350 לירות. מההכנסה זו יוכו במקור סכום של 90 לירות למס הכנסה. נסה. אם יוכו מההכנסה זו 25% למס הכנסה, זה ירתיע ללא ספק פועלים רבים לצאת לעבודות הקטיף.

דעתי היא שהחוק בנוסחו המוצע מאבד מכוון המשיכה שלו לגבי עובדים פוטנציאליים בקטיף והוא גם מחטיא את מטרתו. לכן אני מציע לפטור כליל ממס הכנסה את ההכנסה של הפועלים אשר יעבדו בקטיף לא יותר מאשר 14 יום — ואפשר להחיל זאת גם על עבודה של 20 יום. במקרה כזה יש לנשח את הצעת החוק כדלהלן: על אף האמור בסעיף 121 לפקדת מס הכנסה, הכנסתו של אדם מעבודה בקטיף פרי הדר, לאחר יום כ"ה בכסלו תשל"ג (1 בדצמבר 1972) — תהיה פטורה מכל מס הכנסה, ובלבד שאותו אדם יופנה לעבודת הקטיף על-ידי שירות התעסוקה, ועבודתו כאמור לא תימשך יותר מאשר 14 יום בשנת המס 1972.

אם החוק ינוסח בצורה כזו יש תקווה, שנוכל לגייס תלמידים, סטודנטים, או למשל עובדי דואר שלקחו חופשה ושרוצים להשתכר סכום נוסף, לעבודות הקטיף. אם גטיל מס על ההכנסה הזאת, אני חושב שהחוק יחטיא את מטרתו.

היו"ר ר. ארוז:

נעבור לסעיף י"א בסדר-היום: חוק מס הכנסה (המס על הכנסה מעבודה בקטיף פרי הדר), תשל"ג—1972, קריאה ראשונה. רשות הדיבור לסגן שר האוצר.

סגן שר האוצר צ. דינשטיין:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. מגמת הצעת החוק שאני מבין לאישור הכנסת היא מתן תמריץ לגיוס כוח-אדם נחוץ לעונת הקטיף של פרי ההדר. בעונת הקטיף של פרי ההדר הנוכחית, שאנו עומדים בראשיתה, נוצר מחסור של כחצי מיליון ימי עבודה. אף-על-פי שפועלים חקלאיים משני עברי הקו הירוק עברו ועובדים בעונה זו לקטיף פרי הדר, עדיין אי-אפשר למלא את הביקוש. אם אנו רוצים לעמוד במשימה של משלוח 50 מיליון תיבות פרי הדר ויותר, אין מנוס אלא לאחוז באמצעים בלתי-שיגורתיים כדי לגייס כוח-אדם נוסף.

דבתי חברי הכנסת. השנה יותר מבעבר נידלדלו המקורות של כוח-אדם בלתי-מוצל או פגוי, במיוחד בתחומי הקו הירוק, אולם גם מעבר לו. בעונת קטיף הפ"ר מועסקים בבת-אחת 25,000 עובדים, מהם כ-10,000 עוסקים בקטיף, 8,000 באריות, 5,000 בבתי-חרושת לשימורי פרי, וכ-2,000 עוסקים בעבודות הקשורות בהובלת הפרי — מובילים, עובדי גמלים, סבלים וכ"י יוצא באלה עבודות. בקרב אלה יש פועלים קבועים, במיוחד פועלות המועסקות כבעלות מקצוע באריות. אולם כאמור הדרישה עולה על ההיצע.

כדי לספק את צרכי השעה האפשרות היא, כמקור בל במדינות אחרות, להוריד אנשים באופן ארעי ממוקמות עבודתם הקבועים ולהעבירם לעבודה עונתית. הוא הדין לגבי תלמידי בתי-הספר, אם כי תפוקתם נמוכה יחסית.

שירות התעסוקה עומד, על כך, לפנות אל עובדי הממשלה, הרשויות המקומיות ומוסדות ציבור, שינצלו חלק מחופשתם ויציאו לעבוד תמורת שכר בעבודות הקטיף בעונה הנוכחית. מיבצע זה לא ניתן להכתירו בהצלחה בלא מתן תמריץ כלשהו.

הצעת החוק שאנו דגים בה כוללת את התמריץ, שאנו מאמינים כי יעזור לגייס כוח-אדם הנחוץ לעונת הפרי השנה. תמריץ זה קובע כי מי שיעבד לא יותר מאשר 14 יום בשנת המס 1972, לאחר ה-1 בדצמבר, בקטיף פרי הדר — יגובה מהכנסתו ממקור זה מס הכנסה בשיעור של 25% בלבד. מס זה יהיה מוחלט וסופי.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):

ואם הוא יעבד 20 יום, זה לא רצוי?

סגן שר האוצר צ. דינשטיין:

אני מבין שאתה רוצה לומר משהו בעניין זה, ואם אענה לך עכשיו — מה אומר בדברי התשובה? כדי למנוע ניצול לרעה של תמריץ זה יהיה זכאי לשיעור המס המוקטן רק מי שיופנה לעבודת הקטיף

— חוק מס הכנסה (המס על הכנסה מעבודה בקטיף פרי הדר) (ארזי, ביבי, ש. תמיר, קרגמן) —

היז"ר ר. ארזי:

רשות הדיבור לחברי הכנסת ביבי, ואחריו לחברי הכנסת שמואל תמיר.

מרדכי ביבי (המערך, עבודה-מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. כאשר קראתי את הצעת החוק לראשונה חשבתי שאיני קורא גבון, או שאני טועה, אבל התבדיתי. לא הבינתי מהו משקלה של ההצעה, כאשר היא באה להטיל מס הכנסה בשיעור של 25% על שכרו של עובד שעבד 14 יום בלבד בעבודות קטיף. דומני שאם האוצר מתכוון להשיג את המטרה המוצהרת, הרי מטרה זו לא תושג על-ידי ההצעה המונחת לפנינו.

אני סבור שיש לעודד את העובדים לצאת לעבודות קטיף ולמשוך בעונה זו את כוח העבודה הדרוש לענף.

אני מציע לכן, אדוני היושב-ראש, כי במקרה של עבודה חלקית במסגרת של שבועיים ימים, או הייתי אומר אפילו במסגרת של שבוע ימים לחדש, בענף זה, יקבלו העובדים פטור מלא ממס הכנסה. אבל אם עברו דתו מלאה, אזי יחול עליו העקרון של מיסוי בשיעור של 25% מההכנסה. שהרי עלינו לזכור כי רבים הם העובדים בענף זה שזוהו כל עבודתם במשך השנה. עקרות-בית מתפנות מעבודתן ויוצאות בעונה זו לעבודות הקטיף והארזים, ומלבד עבודה זו אינן עובדות במשך השנה. וכי מה יועילו אם יתנו להן מיסוי בשיעור עור של 25% על עבודתן החלקית הזאת? הן רק יפסידו, כי אם יעשו להן שומה שנתית לא יצטרכו כלל לשלם מס. פקד השומה יצטרך להחזיר לעובדים כאלה את כספם. למעשה תהיה זו מעין הלוואה של העובד לאוצר המדינה, הלוואה שלא תשולם עליה ריבית.

לכן, אדוני היושב-ראש, אני מציע לפטור כליל עבודה זו ממס, אם העבודה היא חלקית, לא יותר מאשר שבוע בחודש, תקופה מוגבלת, אפילו עד מקסימום של חודש ימי עבודה בכל העונה, כלומר בארבעת חודשי העונה לפי שבוע ימי עבודה בכל חודש. ואם העבודה היא מלאה ורצופה, אזי יחול העקרון של מס בשיעור שאינו עולה על 25%.

אני בעד העברת החוק לוועדה.

היז"ר ר. ארזי:

רשות הדיבור לאחדון הגוואמים, חברי הכנסת שמואל תמיר.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. ההערות של חברי הכנסת גולדשטיין וביבי די בהן כדי להצביע עד כמה הצעה זו אינה אלא אילתור, שלא אקדמה לו מחשבה יסודית דיה, בכל הכבוד למשרד האוצר.

מדוע 25% מס כפי שנאמר, ולא שיעור נמוך יותר, כדין רוב הפועלים החקלאיים? מדוע דווקא 14 ימים? סגן השר השיב לי, כי שניגותו הטובה עליו: אתן תשובה אחר כך. בוודאי יאמר לי שבוועדה זה יידון אבל בכל זאת הרי זו הצעת חוק ממשלתית. העניין הוא עמוק קצת יותר, ואלה הן רק חלק מנקודות התורפה של הצעת חוק זו, בת ארבע השורות.

הצעת חוק זו יש בה כדי להצביע על כל מדיניות העבודה והתעסוקה, שהגיעה למבוי סתום בגלל קווי הממשלה בעניין תעסוקה בכלל ותעסוקת עובדים ערבים מהשטחים במיוחד. מצד אחד קם שר העבודה ומכריו בפומבי, שהוא נגד תעסוקה של פועלים ערבים נוספים מן השטחים; הוא מתנגד לכן: מצד שני קמים מומחי ההדרים ומצביעים על כך שהשנה יש כבר נזק של יותר משני מיליון דולר בגלל העדר ידיים עובדות בקטיף — בענף שצפויות בו בעיות רציניות מאוד עם השוק האירופי, עם אנגליה, לנוכח התחרות של ספרד, ועכשיו מדובר גם על תחרות מצרית, כי גם מצרים תקבל תנאים מועדפים. מצד אחד יש דוגמה של חשש מפועלים ערבים, אבל היא נשארת מסשפתית, כי המציאות כופה גם על שר העבודה הנוכחי, בניגוד להכרזותיו, גם על ראש הממשלה, בניגוד להכרזותיה, להתיר בפועל ליותר ויותר, לעוד ועוד פועלים ערבים לבוא מן השטחים. מצד שני, בכל זאת שמים בלמים. ואז באים ואומרים: הצילו, נעשה איזה חוק, אילתור זמני, טלאי קטן, נגייס תלמידים ועקרות-בית לעבודה, אבל רק לעבודה זמנית ורק ל-14 יום. בכל הכבוד, כך מנהלים משק? כך מתייחסים לבטיח יסודית כל כך במשק, בענף שאם אינו ראשון הרי הוא שני בגדלו בהכנסת מטבע חוץ למדינה?

וכל זה נעשה ברגע האחרון. מביאים לנו את ההצעה בסוף דצמבר לגבי השנה שתתחיל בינואר. ולמעשה, עוד יותר מזה, זה צריך לתפוס רטרואקטיבית מהראשון בדצמבר 1972. עד כדי כך לא צפינו מראש בעיה של מחסור בידים עובדות? היום, כשאי אפשר להשיג לא שדברב ולא מרכזנית, ולא שום בעל מקצוע, לא יודעים איפה אנחנו חיים? האוצר לא ידע כל זאת? ואלה כבר לא דברים שברומו של עולם, זה מתחת לאף, זה לגמד העיניים.

אינני שותף למדיניות הממשלה השוללת שיתוף פועלים ערבים בעבודה במדינת ישראל. להיפך, אני חושב שצרכי המשק והצרכים המדיניים מחייבים זאת. ולכן אני מתנגד גם לאילתורים כאלה, שאינם מוסיפים כבוד למחבריהם. לפי עניות דעתי, מכל הסיבות האלה, יש להחזיר את הצעת החוק הזאת לממשלה. חוק מס הכנסה חייב להיות חוק אחיד, מקיף, שקול, לא צריך ליצור בו פרצות מיוחדות לענפים מסויימים, בשעות מסויימות. אני יכול להצביע על ענפים אחרים חשובים מאוד, חיוניים מאוד, שגם בהם צריך לתת תמריץ על-ידי מיסוי מופחת. אי אפשר בנושא כזה לבוא אל הבית בסוף דצמבר ולבקש לחוקק חוק לראשון בדצמבר, חוק שאין לו יד ואין לו רגל, שעל ההגיון הפגום שלו הצביעו כבר חברים גם מגח"ל וגם מן המערך.

אני מציע להחזיר את ההצעה לממשלה.

היז"ר ר. ארזי:

רשות הדיבור לחברי הכנסת קרגמן, ואחריו לחברי הכנסת שובל.

ישראל קרגמן (המערך, עבודה-מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. לחוק המוצע יש לא רק יד ורגל, יש לו נשמה. לכן אני מחייב את החוק הזה. הוא גובע מצרכי שעת-חידום של מחסור בקישים עובדות וסכנה לקטיף. כל מי שבא לפדרס

— חוק מס הכנסה (המס על הכנסה מעבודה בקטיף פרי הדר) (קרגמן, נסים, ארזי, גולן, ש. תמיר, דינשטיין) —

בים מהשטחים יש השלכה חברתית קשה ביותר. כל אחד מאתנו, תהיה דעתו הפוליטית אשר תהיה, צריך לחשוב פעמיים אם לעשות זאת.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):

תרשה לי להזכיר לך, חברי הכנסת גולן, שבש"ענה הסכימה ראש הממשלה שיהיו 15,000 עובדים ערבים. היום יש 50,000 עובדים מהשטחים. תראה שה"ממשלה הזאת תביא ל-100,000 עובדים ערבים, ושום דבר לא יקרה.

יצחק גולן (המפלגה הליברלית העצמאית):

אני לא ידע מה יקרה או מה לא יקרה, אנחנו חייבים למצות את כל היש בתוכנו ואת כל האפשרויות הניתנות במבנים כדי לבצע את עבודת הקטיף בכוחות עצמנו. הואיל וזאת עבודה עונתית, אפשר לגייס אנשים שונים שמעוניינים לעבוד עבודה נוספת עונתית ולהפנותם לאפיק זה. אינני ידע מדוע לא נעשה הדבר בשנים האחרונות. מדוע לא ייצאו בנינו, העוסקים כל ימות השנה בתחומים אחרים — לומדים באוניברסיטאות או עובדים במקצועות שונים — לעבודת הקטיף? יהיה זה מביצע אשר תועלתו תהיה לא רק כלכלית כי אם גם חברתית-חינוכית.

אינני מסכים עם חברי הכנסת קרגמן לגבי שיעור הפטור. אינני רוצה לקבוע עכשיו אם לפטור לגמרי את העובדים ממש הכנסה, או לפטרם רק באחוזים מסויימים. אבל ברור לי ש-25% מס לא יהיו תמריץ לגיוס אנשים לעבודה. סטודנטים ותלמידים אשר עלי-די התגייסותם לקטיף יקונו להרוויח במשך שבועיים כמה מאות לירות, אם תנכיה להם 25%, יאמרו לך: "מורחלים על הטובות". הם לא יהיו מוכנים לכך. אחת מן השתיים, אם לא רוצים להכניס את מס הכנסה לעניין זה, אל יכניסו. יחשבו על תמריץ אחר. רוצים להפעיל תמריץ באמצעות מס הכנסה, כ"אז יש לדאוג לכך שהוא יהיה באמת מושך.

ישראל קרגמן (המערך, עבודה-מפ"ם): יש חקלאים...

יצחק גולן (המפלגה הליברלית העצמאית):
חקלאים מרוויחים כל כך מעט, שאינם מגיעים לרוב ל-25% מס. אולי ימצאו כאלה שייכלו גם בלי ניכוי, אדרבה. אבל אלה הזקוקים לתוספת הכנסה לא יתגייסו.

ה"ר ר. ארזי:

רשות הדיבור לסגן שר האוצר, לתשובה.

סגן שר האוצר צ. דינשטיין:

אדוני הוישב-ראש, כנסת נכבדה. אני חושב שחברי הכנסת שביקרו את הצעת החוק שמו בה דברים ותלו בה עניינים יותר מאלה שהביאו את הצעת החוק. אם חברי הכנסת שמואל תמיר מצא בהצעת החוק הזאת איזה ביטוי למדיניות תעסוקה כללית של הממשלה ומדיניות תעסוקה כלפי ערבים וכדומה, הרי שיש לתלות על חוק זה נושאים רבים ולהעיר בקשר אליו כל מיני הערות על מדיניות התעסוקה של הממשלה — אין ספק שיכולים גם בהודמנות זו ואין נפקא מינא איזו הצעת חוק הייתי מביא לכאן. לא אמרנו שהפוך בו והפוך בו והכל בו. לא. הבאנו חוק פשוט, לא

ורואה את העצים מלאי הפרי שאין מי שיקטוף אותו, צריך להיות חדר. אני מתפלל קצת על חברי הכנסת גולדשטיין. אינני מתפלל על חברי הכנסת שמואל תמיר, שהוא בכלל מכניס כאן את העניין הפוליטי. יש הח"טה של הממשלה בעניין פועלים ערבים מהשטחים. זו החלטה נבונה, שבאה למנוע חזיונות חמורים בחיינו, אם לא תהיינה הגבלות לעבודת פועלים מהשטחים. לכן יש צורך לעודד עבודה בקטיף. אינני יודע באיזו מידה יפעל העידוד.

משה נסים (גח"ל):

אם כך, מדוע אתה מתפלל על חברי הכנסת גולדשטיין? הוא מציע לפטור את ההכנסה הזאת ממס הכנסה, על-מנת שהעידוד יפעל.

ישראל קרגמן (המערך, עבודה-מפ"ם):

תיכף אגיע לעניין זה. כשמציעים משהו, רוצים עוד יותר. כולנו צריכים לקוות שעידוד זה יפעל ויביא אלפי עובדים לקטיף, עובדים קבועים ממוסדות שונים וממקומות שונים שיתגייסו לעבודת הקטיף ויחבלו תמורתה תשלום. יאמר מי שיאמר, כמו שאומרים על שעות נוספות: מה יש לי מזה? יצרפו את ההכנסה להכנסה הכוללת, המס השולי יהיה גבוה, זה לא יתן לי שום דבר, אני לא מוכן ללכת לעבודה זאת. זו הסיבה להצעה לא לצרף הכנסה זו להכנסה הכללית ולהטיל עליה רק מס מיימלי, המס השולי הראשוני של 25%. היה אפשר לומר שהכנסה זו תהיה לגמרי פטורה ממס. אסור לקבוע תקדים כזה של פטור. אפשר לגבות רק 25% מהכנסה, שהיא לא קטנה, ואינה מצטרפת להכנסה הכללית. זהו המס הראשוני.

אני מקווה שעידוד זה יתן תוצאה חיובית. יבואו אלפי אנשים לתקופה מסויימת לעבוד בפדרס, ישתכרו, יהיו כמעט פטורים ממס, ישלמו רק 25%. קודם כל, זה יביא תועלת למשק. זה יביא גם תועלת לפרט. אינני חושב שחברי הכנסת גולדשטיין צריך להציע לפטור לגמרי עובדים אלה ממס. תחילת שאלה מדוע רק אותם לפטור ממס. יש להיות במסגרת מסויימת של הכנסה. אני חושב שאנחנו צריכים לקבל את הצעת החוק בברכה ולהביא אותה לידיעת הציבור הגדול ולתבוע ממנו להתגייס לכך, מי שיכול, כמובן.

ה"ר ר. ארזי:

רשות הדיבור לחברי הכנסת גולן.

יצחק גולן (המפלגה הליברלית העצמאית):

אדוני הוישב-ראש, חברי הכנסת. אני מסכים עם חברי הכנסת קרגמן שהרעיון הוא מצויין, הן מבחינה כלכלית והן מבחינה חינוכית. אני רוצה לומר לחברי הכנסת תמיר שגם בימים כתיקונם, ולא בימי חירום, ידעו לגייס בשוב עובדים לעבודת הקטיף, והיו כוחות רבים מכל החוגים, הסטודנטים, התלמידים, עקרות הבית וכיוצא באלה שהיו מעוניינים בעבודה עונתית והתגייסו לעבודה עונתית זו. זהו מביצע חינוכי ממדרגה ראשונה.

אשר לערבים, לא היתה מעולם התנגדות טוטלית להעסקת ערבים בעבודות שונות בארץ. אבל בעניינים אלה הבעיה של הכמות קובעת. אם עובדים 50,000 ערבים — זה סיפור אחד, ואם צריכים לעבוד 100,000 ערבים מהשטחים — זה סיפור אחר. ל-100,000 ער-

חברת י, ישיבה שס"ח

— חוק מס הכנסה (המס על הכנסה מעבודה בקטיף פרי הדר) (דינשטיין, ש. תמיר, ארזי); החלטה בדבר אישור הארכת תקפן של תקנות 8 עד 10 לתקנות-שעת-חירום (יציאה לחוץ-לארץ) (ארזי, צדוק) —

בתקופת החופשה, וזה יביא להקלה פורטא וחובה לעשות זאת. זה מה שמוצע כאן. לא היה מקום לכל מלות הביקורת החמורות שהושמעו, כאילו הבאנו מי ידע מה.

אני מציע שהדבר יועבר לעיון בוועדת הכספים. שמעתי שאלה: מה יהיה גורלם של עובדים שיופנו לעבודה זו והיו מוכנים לעבוד בקטיף ולא יגיעו לקטגוריה של משלמי מס הכנסה? האם כספם יוחזר להם או לא? חבר-הכנסת גולדשטיין דיבר על כך. רצוננו היה לחוקק חוק פשוט, ללא ניכויים וללא זיכויים, אלא הורדה במקור, ושהכנסה זו לא תיתוסף לכל הכנסת אחרת, ובה לגמור את העניין. יכול להיות שיש קטגוריה שלא נכנסת לתשלום מס הכנסה. אני מניח שהם לא ישלמו. בוועדת הכספים יהיה מקום לדון בשאלה זאת.

ההגיון בהצעת החוק הוא, שהוא מכוון לקבוצה מוגדרת של עובדים, כדוגמת התוספת של שעות נוספות, היינו עובדים נוספים בחופשה יעברו לעבוד בקטיף. יש לזה גם ערך חינוכי וזה חשוב. מה גם שלעניין עצמו זה חשוב. הממונים על הדבר חושבים שיהיה לזה אפקט. אני מצטרף לתקוותיהם. יכול להיות שיש לבחון את הנקודה שהעלה חבר-הכנסת גולדשטיין. אני מציע שהנקודה תיבחן בוועדת הכספים, תוך כדי דיון בוועדה. אני מציע להעביר את הצעת החוק לוועדת הכספים של הכנסת.

הי"ר ד. ארזי:

אנחנו עובדים להצבעה. לפנינו שתי הצעות: האחת — להעביר את הצעת החוק לוועדת הכספים, השנייה — להחזירה לממשלה.

הצבעה

בעד ההצעה להחזיר את הצעת החוק לממשלה — מיעוט

בעד ההצעה להעביר את הצעת החוק לדיון בוועדת הכספים — רוב

ההצעה להעביר את חוק מס הכנסה (המס על הכנסה מעבודה בקטיף פרי הדר), תשל"ג — 1972, לדיון בוועדת הכספים נתקבלה.

ז. החלטה בדבר אישור הארכת תקפן של תקנות 8 עד 10 לתקנות-שעת-חירום (יציאה לחוץ-לארץ), תש"ח—1948 *

הי"ר ד. ארזי:

באישור הכנסת, רשאי מדי שנה בשנה להאריך את תקפן לשנה נוספת.

תמצית התקנות האלה היא שיוצא-צבא — כלומר אדם בגיל שירות הבטחון — אם הוא רוצה לצאת לחוץ-לארץ והוא איש מילואים, הרי הוא צריך להצטייד בהיתר ממי שהוסמך לכך על-ידי שר הביטחון; ואם אינו איש מילואים, הוא צריך להיות מצויד בתעודה מתאימה אחרת.

תקפן של תקנות אלה הוארך מדי שנה בשנה; ההארכה האחרונה היתה עד סוף 1972. שר הביטחון

מסובך ולא מורכב. ראית בו, חבר-הכנסת תמיר, כוונות עד כדי כך, שמצאת בו הגיון פגום ושואין לו ידיים ורגליים, אין לו כל כך הרבה ידיים ורגליים שאפי' שר יהיה לומר עליו דבר כזה. הוא פשוט מדי. במקום זה אתה רוצה חוק מס הכנסה אחיד, שווה לכל נפש. איפה מצאת חוק מס הכנסה רגיל ובלי יוצא מן הכלל, בארצות-הברית, בצרפת, באנגליה? יש בכלל דבר כזה? אם זה ניגוח לשם ניגוח, או ביקורת לשם ביקורת, זה מובן.

החוק הזה מוצע בתיאום עם משרדי החקלאות והעבודה. זו גם לא יזמה של האוצר. אלא שמשרד האוצר מופקד על חוק מס הכנסה. שני משרדים אלה, האחראים לעניין באופן יומיומי ושוטף, חשבו שקיימת קטגוריה של אנשים שאפשר להכניסם לעבודת הקטיף ושיכולה להקל את המצוקה. הם חשבו על קטגוריה מצומצמת ומוגבלת, שאם ניתן לה תמריץ התמריץ יכול להיות יעיל. לא יותר מזה. אין לראות בכך עניין של מדיניות תעסוקה כלפי ערבים.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):

בלי ניגוח: למה חוק כזה, שתחילת תקפו על עונה זו ב-1 בדצמבר, צריך להיות מוגש עכשיו לכנסת, באמת?

סגן שר האוצר צ. דינשטיין:

עונת הקטיף רק עתה החלה. אלה שנכנסו לעבודה בעבר, אמרו להם בשירות התעסוקה שהדבר יובא לכנסת ויאושר. אני עומד כבר שבועיים בכנסת ומבקש זמן. רציתי בשבוע שעבר להביא את הצעת החוק, ואותה כנסת שכולכם חברים בה לא נתנה לי את הזמן לכך. יש תור ויש עדיפויות אחרות. ביקשתי להביא זאת בדחיפות. בשבוע שעבר לא הצלחתי בכך, כי כאמור היו דברים דחופים אחרים.

לראות את כל ההגיון הפגום ואת חוסר הידיים והרגליים בהצעת חוק כזאת? לכך יש גבול. מכל מקום הביקורת חורגת מכל פרופורציה.

אנחנו חושבים — האוצר חושב לפי מה שהוא שומע ממשרד החקלאות וממשרד העבודה — שמקטגוריה זו של אנשים שעובדים בעבודה קבועה אפשר יהיה להפנות עובדים לעבוד בשעות נוספות בקטיף.

חיים יוסף צדוק (יו"ר ועדת החוץ והביטחון):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. סעיף 5 לחוק לחקון תקנות-שעת-חירום (יציאה לחוץ-לארץ), תשכ"א—1961, קבע שתוקף תקנות 8 עד 10 יהיה עד 31 בדצמבר 1962, אבל נאמר שם ששר הביטחון,

– החלטה בדבר אישור הארכת תקפן של תקנות 8 עד 10 לתקנות-שעת-חירום (יציאה לחוץ-לארץ) (צדוק, ארזי) –

היו"ר ד. ארזי:

חברי הכנסת, אנחנו עוברים להצבעה.

הצבעה

ההחלטה בדבר אישור הארכת תקפן של תקנות 8 עד 10 לתקנות-שעת-חירום (יציאה לחוץ-לארץ), תש"ח-1948, נתקבלה.

היו"ר ד. ארזי:

חברי הכנסת, אני נועל את הישיבה. הישיבה הבאה מחר, בשעה 11.00. ישיבה זו נעולה.

החליט להאריך תוקף תקנות אלה עד 31 בדצמבר 1973. הארכה זו טעונה לפי החוק אישור הכנסת. ועדת החוץ והבטחון החליטה, בלא הסתייגות, להמליץ לפני הכנסת לאשר הארכה זו, ואני מבקש איפוא לאשר את הארכת תקפן של תקנות 8–10 לתקנות-שעת-חירום (יציאה לחוץ-לארץ) עד סוף שנת 1973.

יחד עם המלצה זו ביקשה הוועדה ממשרד הבטחון לבחון אפשרויות לצמצם את המקרים שבהם נדרשים אנשי מילואים, הרוצים לצאת לחוץ-לארץ, לקבל היתור משלטונות הצבא.

הישיבה נועלה בשעה 19.19.